

No sirēnas līdz patvertnei?

Civilā aizsardzība Rīgā

Roberts Kits, Artis Vilks

Rīga, 2025. gada decembris

No sirēnas līdz patvertnei?
Civilā aizsardzība Rīgā
Rīga. Domnīca LaSER. 2025.

Autori: Roberts Kits, Artis Vilks
Maketu un vāka dizainu veidoja: Arnis Putniņš

Paldies Tīnai Birģelei, Maijai Tivai Hillai un
Natanielam Feigelsonam par palīdzību pētījuma tapšanā.

ISBN 978-9934-9295-9-5

© Domnīca LaSER. 2025.

SATURS

SATURS	1
PRIEKŠVārds	3
KOPSAVILKUMS	4
IEVADS	5
1. KĀPĒC CIVILAJAI AIZSARDZĪBAI IR NOZĪME?	6
2. CIVILĀS AIZSARDZĪBAS SISTĒMU SALĪDZINĀJUMS	16
3. SCENĀRIJĀ BALSTĪTA KRĪZES SIMULĀCIJA	30
4. REKOMENDĀCIJAS	37
AUTORI	40

PRIEKŠVārds

Aigars Rostovskis
Phd,
LaSER
padomes
priekšsēdētājs

Daunis Auers
Phd,
LaSER valdes
priekšsēdētājs

Krievijas agresija pret Ukrainu un jaunā ASV prezidenta administrācija ir būtiski mainījuši drošības vidi Eiropā. Šie notikumi mudinājuši domnīcu LaSER paplašināt savu pētniecības fokusu ar drošības un civilās aizsardzības jautājumiem. Pieaugošie riski un iedzīvotāju vājā gatavība krīzēm prasa padziļinātā analīzē balstītus risinājumus lēmumu pieņēmējiem un sabiedrībai kopumā.

Pēdējo gadu notikumi Ukrainā nepārprotami parāda, ka civilā aizsardzība vairs nav tikai profesionāļu vai drošības politikas pētnieku dienaskārtības jautājums. Tā kļūst par ikviena iedzīvotāja ikdienas realitāti un atbildību.

Rīgas kā Baltijas valstu lielākās metropoles noturība pret dažāda veida apdraudējumiem – sākot ar militāriem riskiem un beidzot ar dabas stihijām un tehnogēnām katastrofām – nav pašsaprotama. Tā ir mērķtiecīgi jāstiprina, balstoties datos, kopienu iesaistē un sabiedrības informētībā.

Šis pētījums tapis laikā, kad Latvijas sabiedrības gatavība rīkoties krīzes situācijās arvien biežāk tiek vērtēta kritiski. Pētījumi rāda, ka Rīgā daudzi iedzīvotāji nezina tuvāko patvertņu atrašanās vietu vai rīcības algorit-

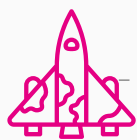
mus trauksmes sirēnas gadījumā. Tas apliecinā, ka civilā aizsardzība ir kopīgs uzdevums un tās stiprināšanā jāiesaistās visām pusēm: valstij, pašvaldībām, kopienām, māsjsaimniecībām un katram iedzīvotājam individuāli.

Domnīcas LaSER īstenotā scenārijā balstītā krīzes simulācija ļauj ne tikai teorētiski analizēt iedzīvotāju sagatavotību, bet arī praktiski modelēt rīcību neparedzētos apstākļos. Šī pieeja sniedz unikālu ieskatu tajos faktoros, kas veicina vai kavē spēju adekvāti reaģēt krīzes brīdī, un izgaismo jomas, kurās nepieciešams īpašs uzsvars – individuālajā sagatavotībā un praktiskajā apmācībā, kopienu saliedētībā, infrastruktūrā un komunikācijā.

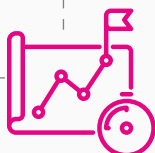
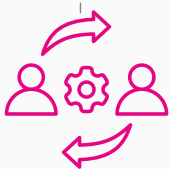
Šis pētījums ir aicinājums rīkoties un apziņoties, ka sagatavotība krīzēm nav baiļu vai panikas izpausme – tā ir atbildīga, saprātīga un mūsdienās nepieciešama prakse. Jo gatavāka ir sabiedrība, jo mazāk ievainojama ir valsts.

Ceram, ka šis pētījums sniegs gan dziļāku izpratni par civilās aizsardzības izaicinājumiem Rīgā, gan iedvesmos uz tālāku rīcību stiprākas un noturīgākas kopienas veidošanā.

KOPSAVILKUMS

> 50%

Ukrainas mācības?

Ukraina jau ceturto gadu aizstāvas pret Krievijas noziedzīgo karu, tomēr Eiropas valstu civilās aizsardzības centieni joprojām klibo.

Zema individuālā sagatavotība

Pētījumi liecina, ka Latvijas sabiedrības zināšanas un prasmes, kā rīkoties krīzes situācijā, ir kritiski zemas. Simulācijas rezultāti atklāj, ka arī nosacīti aktīvākā un labāk informētā sabiedrības daļa nezina, kā pārvarēt krīzes.

Kopīga atbildība

Vairāk nekā puse Rīgas iedzīvotāju no valsts sagaida detalizētāku informāciju par nepieciešamo rīcību potenciālā krīzes situācijā, bet visā valstī 2024. gadā vien 3% iedzīvotāju bija pieteikušies valsts vai pašvaldību iestāžu paziņojumiem, uzrādot zemāko aktivitātes līmeni Eiropas Savienībā.

Kopienas un sociālais kapitāls

Kopienas kalpo kā tilts starp valsti un individuālu un var ievērojami veicināt gatavību krīzes situācijām, tomēr šis potenciāls netiek izmantots. Turklāt krīzes situācijās kopienu nozīme apdraudējuma pārvarēšanā būtiski pieaug.

Apdraudējumu daudzveidība

Krīzēm gatava un noturīga sabiedrība ir aizsardzības un atturēšanas pamats. Taču arī dabas stihiju vai tehnogēno katastrofu gadījumos iedzīvotājiem jāspēj rīkoties pašiem.

Scenārijā balstīta krīzes simulācija

Priekšlikumi Rīgas civilās aizsardzības sistēmas pilnveidei sagatavoti, ņemot vērā scenārijā balstītas krīzes simulācijas rezultātus.

IEVADS

Kā tu rīkotos, ja šajā mirklī tavā pilsētā sāktos plaša mēroga krīze? Kur ietu, kam zvanītu? Vai spētu bez tiešsaistes rīkiem atrast tuvāko patvertni? Vai ārkārtas situācijā spēsi palīdzēt līdzcilvēkiem vai arī radīsi papildu slogu jau tā aizņemtajiem valsts un pašvaldību dienestiem?

Domnīcas LaSER organizētās krīzes simulācijas rezultāti liecina, ka pat salīdzinoši informētākie un pilsoniski aktīvākie Rīgas iedzīvotāji nevar uz šiem jautājumiem atbildēt ar pārliecību. Savukārt mazāk aktīvā sabiedrības daļa par šiem jautājumiem ikdienā pat nedomā.

Gūstot mācības no Ukrainas cīņas pret Krievijas noziedzīgo agresijas karu, arvien nozīmīgāki kļūst civilās aizsardzības jautājumi. Rīcībspējīgas institūcijas, sagatavoti iedzīvotāji, savlaicīgi izstrādāti un pārbaudīti krīžu pārvarēšanas plāni un atbilstoša infrastruktūra, kur iedzīvotāji var pasargāt sevi apdraudējuma gadījumā, ir tikai daži no aktuālajiem jautājumiem Eiropas valstu dienaskārtībā.

Galvaspilsētas ir politiskie, ekonomiskie un lēmumu pieņemšanas centri, tāpēc tās var kļūt par pievilcīgu mērķi agresoram, kas

vēlas graut valsts rīcībspēju un sabiedrības pretestību agresijai.¹ Šodienas saspringtajā drošības situācijā ilgtspējīga attīstība nav iedomājama bez spēcīgām galvaspilsētu civilās aizsardzības sistēmām un krīzēm gataviem iedzīvotājiem.

Šis ziņojums sastāv no trim daļām. Pirmajā daļā tiek raksturota civilās aizsardzības nozīme šodienas apstākļos, kā arī aplūkoti dati par iedzīvotāju individuālās sagatavotības līmeni, kas tiek analizēti gan Latvijas, gan plašākā reģionālajā kontekstā. Otrajā pētījuma daļā tiek identificēti galvenie civilās aizsardzības sistēmu attīstības izaicinājumi, dominējošās stratēģijas un risinājumi piecās reģiona galvaspilsētās – Rīgā, Viļņā, Tallinā, Helsinkos un Kijivā.

Trešajā daļā tiek analizēti pētījuma ietvaros inscenētās, scenārijā balstītās krīzes simulācijas rezultāti. Krīzes simulācijas scenārijs tika izstrādāts sadarbībā ar Rīgas valstspilsētas pašvaldības Civilās aizsardzības un operatīvās informācijas pārvaldi, un tajā piedalījās 185 dalībnieki.

Balstoties uz trīs pētījuma daļām, ir sagatavoti priekšlikumi Rīgas civilās aizsardzības sistēmas pilnveidei.

¹ Grum, B. & Kobal Grum, D. 2023. Urban resilience and sustainability in the perspective of global consequences of COVID-19 pandemic and war in Ukraine: A systematic review. *Sustainability*, 15(2), 1459. <https://doi.org/10.3390/su15021459>
https://doi.org/10.57767/jobs_2023_e1

1. KĀPĒC CIVILAJAI AIZSARDZĪBAI IR NOZĪME?

Starptautiskais konteksts

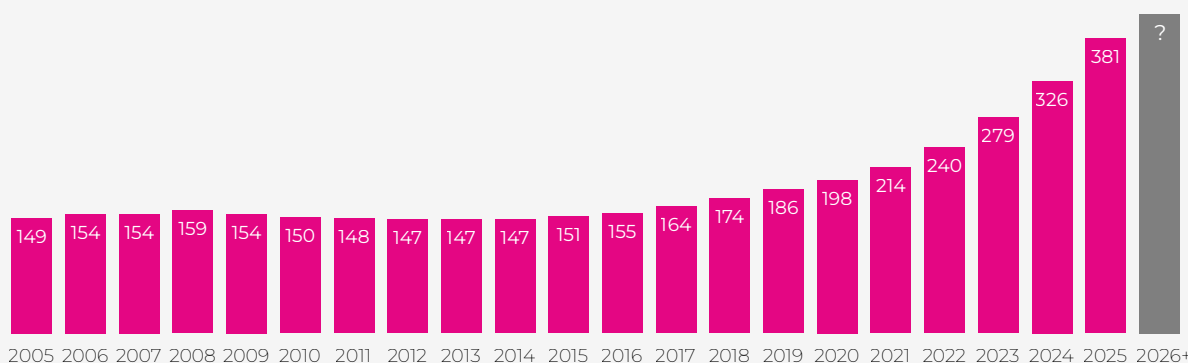
Ukraina jau ceturto gadu aizstāvas pret Krievijas nepamatoti izvērsto pilna mēroga agresijas karu, kas ir fundamentāli satricinājis Eiropas drošību. Lai stiprinātu spējas

aizsargāt savu teritoriju un iedzīvotājus, ES dalībvalstis strauji palielina aizsardzībai un drošībai paredzētos izdevumus.

1. attēls

ES dalībvalstu kopējie aizsardzības izdevumi faktiskajās cenās 2005.-2025. gadā (miljardi EUR)

Avots: European Defence Agency

Lai gan datus par ES dalībvalstu nacionālajiem izdevumiem civilajai aizsardzībai ir grūti salīdzināt atšķirīgo metodoloģiju dēļ,² kopējie ES dalībvalstu civilās aizsardzības

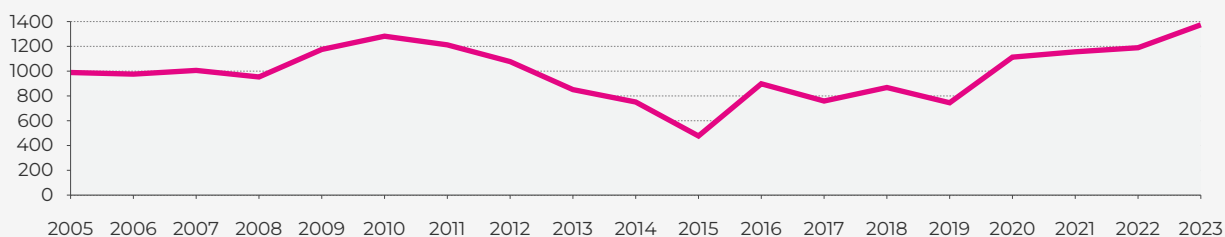
izdevumi laika posmā no 2015. gada līdz 2023. gadam ir palielinājušies gandrīz trīs reizes, un sagaidāms, ka šī tendence turpināsies.

2. attēls

ES dalībvalstu kopējie vispārējās valdības izdevumi civilajai aizsardzībai faktiskajās cenās 2005.-2023. gadā (miljoni EUR)

Piezīme: Dati par 2023. gadu ir provizoriski. Dati publicēti 2025. gada martā.

Avots: Eurostat

² Piemēram, ārkārtas situāciju trauksmes sirēnu uzturēšanai un attīstībai nepieciešamie līdzekļi var tikt klasificēti kā civilās aizsardzības izdevumi (valdības funkciju klasifikācijas jeb COFOG grupa 02.20), savukārt, ja trauksmes sirēnu sistēmas uzturēšana ir integrēta ugunsdzēsības un glābšanas dienestu funkcijās, tad šie izdevumi tiek iekļauti COFOG grupā 03.20 "Ugunsdzēsība un glābšana".

Krievijas karš pret Ukrainu neaprobežojas ar militāru sadursmi starp divu valstu bruņotajiem spēkiem. Krievija savu militāro mērķu sasniegšanai izmanto totālu pieeju,³ un uzbrukumi tiek vērsti gan pret kombatantiem, gan miermīlīgiem civiliedzīvotājiem. Mācoties no Ukrainas pieredzes, Eiropas Komisijas 2024. gadā publicētajā *Niinistō* ziņojumā uzsvērts, ka **civiliedzīvotāju iesaiste un noturība ir civilās aizsardzības mugurkauls.**⁴

Civilās aizsardzības jautājumu nozīme pieaug arī NATO dienaskārtībā. Lai gan tiek uzskatīts, ka noturības un gatavības jautājumi ir iesakņoti Ziemeļatlantijas līguma 3. pantā un ka **spēcīgas civilās aizsardzības sistēmas ir valstu aizsardzības un atturēšanas spēju pamats,**⁵ vēsturiski civilajai aizsardzībai paredzētais finansējums nav ticis iekļauts valstu aizsardzības izdevumu aprēķinos.

2025. gadā NATO samitā Hāgā dalībvalstu līderi lēma līdz 2035. gadam palielināt aizsardzībai un drošībai paredzētos izdevumus līdz 5 % no IKP, no kuriem 3,5 % veidos tiešie militārie izdevumi, bet 1,5 % – izdevumi drošībai plašākā izpratnē, tostarp infrastruktū-

rai, aizsardzības industrijai un civilajai aizsardzībai.

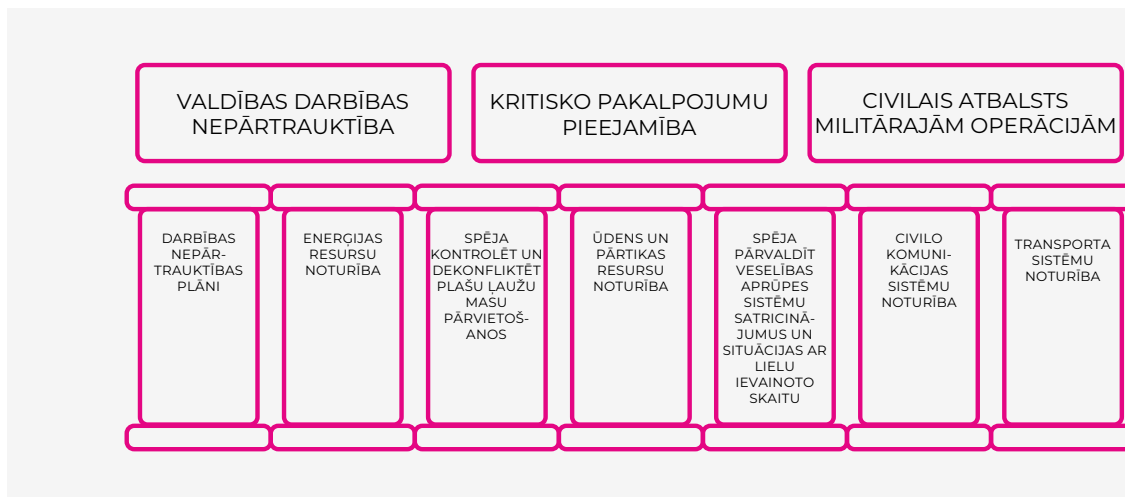
Ja līdz ar aukstā kara beigām civilās aizsardzības jautājumi vairs netika ietverti NATO plānošanas procesos, kopš 2016. gada NATO konceptuālie dokumenti paredz noturības stiprināšanu kā nacionāla līmeņa atbildību un kolektīvu apņemšanos.⁶ Savukārt kopš 2022. gada noturības plānošana un cikliska pārskatīšana ir integrēta kopējā NATO Aizsardzības plānošanas procesā (NDPP), kas ietver konkrētus uzdevumus dalībvalstīm civilās aizsardzības, sabiedrības noturības un individuālās sagatavotības stiprināšanas jomās.⁷

Lai veicinātu civilās aizsardzības sistēmu attīstību dalībvalstīs, NATO ir definējusi trīs galvenās civilās sagatavotības funkcijas un septiņas nacionālās noturības pamatprasības, kuras ir integrētas arī Latvijas normatīvajā regulējumā par civilās aizsardzības plānu sagatavošanu.⁸ NATO definētās sagatavotības funkcijas un noturības prasības primāri ir vērstas uz to, lai **civilās aizsardzības komponente papildinātu un atbalstītu militāro komponenti valsts aizsardzībā.**

3. attēls

NATO civilās sagatavotības funkcijas un septiņas nacionālās noturības pamatprasības

Avots: NATO

³ Murphy, M. 2016. Understanding Russia's Concept for Total War in Europe. <https://www.heritage.org/defense/report/understanding-russias-concept-total-war-europe>

⁴ Niinistö, S. 2024. Safer Together: Strengthening Europe's Civilian and Military Preparedness and Readiness. https://commission.europa.eu/document/5bb2881f-9e29-42f2-8b77-8739b19d047c_en

⁵ NATO. 2024. Resilience, civil preparedness and Article 3. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm

⁶ NATO. 2021. Strengthened Resilience Commitment. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185340.htm

⁷ Quis, H., Schütz, T. 2025. What's in a Number? Making NATO's 1.5% Spending Goal Work for European Resilience. <https://bst-europe.eu/security-policy/whats-in-a-number-making-natos-1-5-spending-goal-work-for-european-resilience/>

⁸ Helmane, I. 2025. Jābūt skaidram konceptam, kā ikviens iedzīvotājs var piedāvāt izmantot savas zināšanas. <https://lvportals.lv/viedokli/378932-jabut-skaidram-konceptam-ka-ikviens-iedzivotajs-var-piedavat-izmantot-savas-zinasanas-2025>

Arī Ukrainas pieredze liecina, ka vāji attīstīti civilās aizsardzības mehānismi kara laikā rada papildu slodzi militārajai administrācijai, jo tās ir spiestas organizēt iedzīvotāju

evakuāciju, plānot pārvietoto iedzīvotāju izmitināšanu, nodrošināt tiem pirmās nepieciešamības preces, kas var sarežģīt tiešo militāro uzdevumu izpildi.⁹

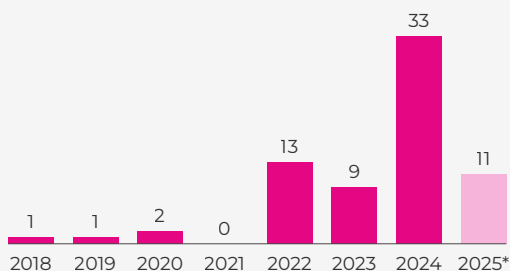
Ietekme Latvijā

Saspringtā ģeopolitiskā situācija iedzīvotājos var radīt neskaidrību un pesimismu par nākotni. Lai gan lielākā daļa Krievijas konvencionālo militāro resursu ir novirzīti karam pret Ukrainu, Rietumvalstis arvien biežāk

saskaras ar Krievijas īstenotiem ietekmes pasākumiem jeb hibrīdaktivitātēm, tostarp sabotāžas aktiem, kritiskās infrastruktūras bojājumiem u.c.¹⁰

4. attēls Uzbrukumi kritiskajai infrastruktūrai Eiropā no 2018. gada līdz 2025. gada jūnijam

Piezīme: Uzskaitīti tikai tie uzbrukumi kritiskajai infrastruktūrai, kuru saistība ar Krieviju ir pierādīta. 2025. gada dati tikai par pirmo pusgadu.
Avots: IISS

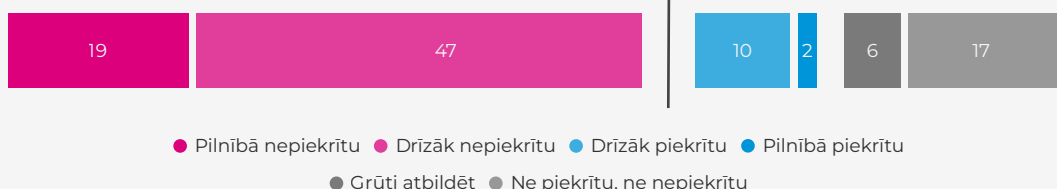

Šādas hibrīdaktivitātes palīdz agresoram sēt paniku un šķelšanos Rietumu sabiedrībās, tostarp mazināt atbalstu turpmākas palīdzības sniegšanai Ukrainai. Krievijas agresijas akti pret Rietumvalstīm apzināti tiek veikti pelēkajā zonā, proti, uzbrukumi parasti ir slēpti, ļaujot agresoram izvairīties no atbildības par izdarīto, savukārt paņēmienu, kā to īstenot, kļūst arvien daudzveidīgāki un radošāki.¹¹

Sekmīga pretestība Krievijas agresīvajām aktivitātēm reģionā pieprasa sabiedrības gatavību pārvarēt krīzes un neparedzētus gadījumus, kā arī spēt pielāgoties un turpināt funkcionēt dažāda veida ārkārtas situācijās.

5. attēls Latvijas iedzīvotāju viedoklis par sabiedrības gatavību ārkārtas situācijām 2024. gadā (%)

Piezīme: Aptaujā izmantotais jautājuma formulējums bija "Nemot vērā karu Ukrainā, cik lielā mērā Jūs piekristat šādam apgalvojumam par Jūsu apkārtējo sabiedrību/Jūsu kopienu (piemēram, krievvalodīgo vai citu kopienu) Jūsu pastāvīgajā dzīvesvietā? Mūsu sabiedrība/ mūsu kopiena ir gatava ārkārtas situācijām."
Avots: Valsts Kanceleja, Latvijas iedzīvotāju aptauja (n = 2005)

⁹ Pomaza-Ponomarenko, A., Taraduda, D., Leonenko, N., Poroka, S., Sukhachov, M. 2024. Ensuring the Safety of Citizens in Times of War: Aspects of the Organization of Civil Defense. AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 14(1). <https://doi.org/10.33543/140139216220>
¹⁰ Satversmes aizsardzības birojs. 2025. 2024. gada darbības pārskats. https://www.sab.gov.lv/files/uploads/2025/02/SAB-gada-parskats_2024_LV.pdf
¹¹ Ålander, M., Oksanen, P. (Eds.) 2025. Russia's Hybrid War: The Northern Front. Stockholm Free World Forum (Frivärld) & Konrad-Adenauer-Stiftung.

6. attēls

Latvijas iedzīvotāju viedoklis par dzīves drošību Latvijā 2025. gada jūnijā (%)

Piezīme: Aptaujā izmantotais jautājuma formulējums bija "Cik lielā mērā Jūs piekrītat, ka Latvija ir droša vieta, kur dzīvot?"

Avots: Norstat Latvija, Latvijas iedzīvotāju aptauja (n = 501)

Latvijas iedzīvotāju pašnovērtējums atklāj nepietiekamu gatavību ārkārtas situācijām – vien 11,9 % Latvijas iedzīvotāju piekrīt apgalvojumam, ka sabiedrība ir gatava ārkārtas situācijām.¹² Savukārt tikai trešdaļa iedzīvotāju Latviju uzskata par drošu vietu, kur dzīvot.

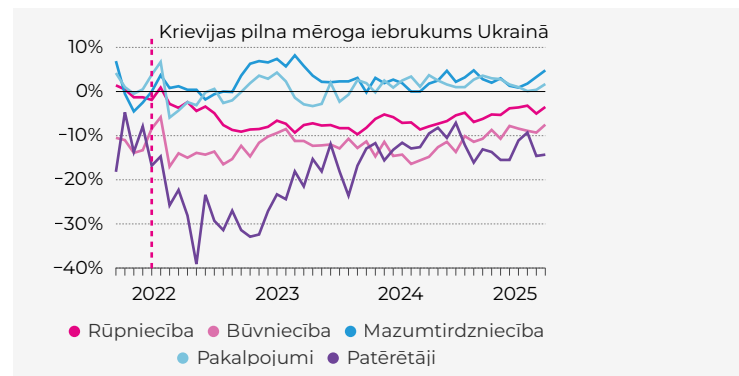
Drošības situācija reģionā, ko papildina nepietiekama sabiedrības gatavība krīzēm, rada negatīvu ietekmi uz plašākiem sociāl-ekonomiskajiem procesiem. Piemēram, pēc Krievijas pilna mēroga iebrukuma Ukrainā 2022. gada februārī Latvijā bija novērojams gan uzņēmējdarbības, gan patērētāju konfidences kritums. Savukārt dzimstības rādītāji turpināja samazināties, pastiprinot ilgtermiņa demogrāfiskos izaicinājumus. Zemie dzimstības rādītāji Eiropā kopumā nereti tiek saistīti ar politisku, ekonomisku un sociālu neskaidrību par nākotni.¹³

7. attēls

Konfidences rādītāji Latvijā no 2021. gada septembra līdz 2025. gada septembrim (sezonāli koriģēti dati, saldo %)

Piezīme: Nozaru konfidences rādītāji raksturo vispārējo situāciju nozarēs. Saldo (bilanci) aprēķina kā starpību starp aptaujāto uzņēmēju pozitīvajām un negatīvajām atbildēm, kas izteiktas procentos. Savukārt patērētāju konfidences rādītāju nosaka aptaujājot iedzīvotājus.

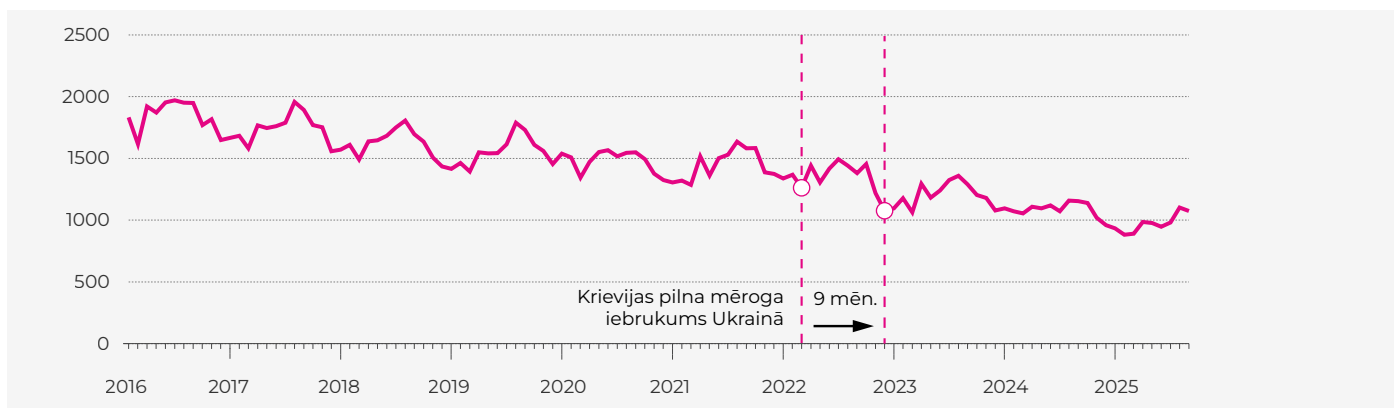
Avots: CSP

8. attēls

Dzīvi dzimušo skaits Latvijā no 2016. gada janvāra līdz 2025. gada augustam

Avots: CSP

¹² Valsts Kanceleja. 2025. Kvantitatīva Latvijas iedzīvotāju aptauja par Latvijas sabiedrības noturību Krievijas kara Ukrainā kontekstā. https://ppdb.mk.gov.lv/wp-content/uploads/2025/04/Resilience_LV_24.pdf

¹³ Perelli-Harris, B., Gerber, T., Hilevych, Y. 2024. Uncertainty and fertility in Ukraine on the eve of Russia's full-scale invasion: The impact of armed conflict and economic crisis. European Journal of Population, 40(1), 28. <https://doi.org/10.1007/s10680-024-09713-7>

Sagatavotība, gatavība un noturība

Konceptualizējot dažādus elementus, kas veicina iedzīvotāju spēju sagatavoties, izturēt un pārvarēt dažāda veida krīzes situācijas, ir izdalāmi trīs jēdzieni, kurus savstarpējā mijiedarbībā nepieciešams sistemātiski attīstīt, pilnveidot un paplašināt: sagatavotība, rīcības gatavība un noturība.

Lai mērķtiecīgi sagatavotos krīzēm individuālā, kopienas un visas sabiedrības līmenī, nereti tiek runāts par nepieciešamību stiprināt sagatavotības kultūru. Tā primāri tiek vērsta uz pastāvīgu risku un potenciālo ārkārtas situāciju apzināšanu, savlaicīgi plānojot rīcību, iegūstot nepieciešamās zināša-

nas un prasmes.¹⁴ **Savlaicīga sagatavošanās veido pamatu tam, ka krīzes situācijā iedzīvotāji zina, kā reaģēt.**

Būtiski izcelt nodalījumu starp sagatavotību un gatavību, kas nereti tiek izmantoti kā sinonīmi, tomēr ir raksturojami kā divi atšķirīgi jēdzieni. Ja sagatavotība ir primāri saistāma ar savlaicīgu plānošanu un trenēšanos, pirms ir iestājusies krīze, tad gatavību raksturo spēja reaģēt un rīkoties krīzes situācijā.¹⁵ Proti, **gatavība ir identificējama brīdī, kad indivīds vēlas un spēj pielietot sagatavošanās rezultātā iegūtās zināšanas un prasmes**, lai pārvarētu ārkārtas situāciju.

1. izcēlums

Sagatavotība un gatavība

Nesenā globālā mēroga veselības krīze – Covid-19 pandēmija – pārbaudīja organizāciju gatavību krīzēm visā pasaulē. Vienu gadu pirms pandēmijas ASV tika organizētas plaša mēroga krīzes mācības un izspēlēts scenārijs, kurā strauji izplatās jauns gripas paveids. Mācībās tika iesaistīti vairāki desmiti federālā un lokālā līmeņa iestāžu 12 štatos, un mācību secinājumos tika identificētas vairākas problēmas šāda veida krīžu pārvaldībā, finansēšanā, plānošanā un organizāciju savstarpējās sadarbības koordinēšanā.

Identificētie riski netika savlaicīgi novērsti, un gadu vēlāk, kad pasaulē strauji izplatījās Covid-19 vīruss, ASV valdības sākotnējā atbilde uz krīzi nebija sekmīga. Lai gan sagatavošanās posmā tika identificēti trūkumi, gatavības līmenis nebija pietiekams, lai šos trūkumus novērstu.¹⁶

Šis piemērs ir attiecināms arī uz indivīda līmeni, jo ar savlaicīgu risku identificēšanu var nepietikt, lai sasniegtu optimālu gatavības līmeni. Būtiska gatavības komponente ir savlaicīga rīcība identificēto risku mazināšanā.

Trešais elements – noturība – parasti tiek definēta kā **kapacitāte izturēt ārējus un iekšējus satricinājumus**, saglabājot atbilstošu spēju funkcionēt, savukārt, ja funkcionētspēja satricinājumu rezultātā ir ierobežota, atsākt darbību pilnā apmērā tiklīdz tas ir

iespējams.¹⁷ Ir svarīgi raudzīties uz noturību kā spēju pielāgoties mainīgai videi un transformēt faktoros, kas var ierobežot spēju pielāgoties izaicinājumiem nākotnē.¹⁸ Tas nozīmē, ka noturība ir identificējama gan pirms krīzes un krīzes laikā, gan pēc tās.

¹⁴ Cooper, T. R. 2019. Creating a Culture of Preparedness. Delaware Journal of Public Health, 5(4), 8. <https://djph.org/wp-content/uploads/2021/07/djph-54-003.pdf>

¹⁵ United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR). 2017. The Sendai Framework Terminology on Disaster Risk Reduction. "Preparedness". <https://www.undrr.org/terminology/preparedness>

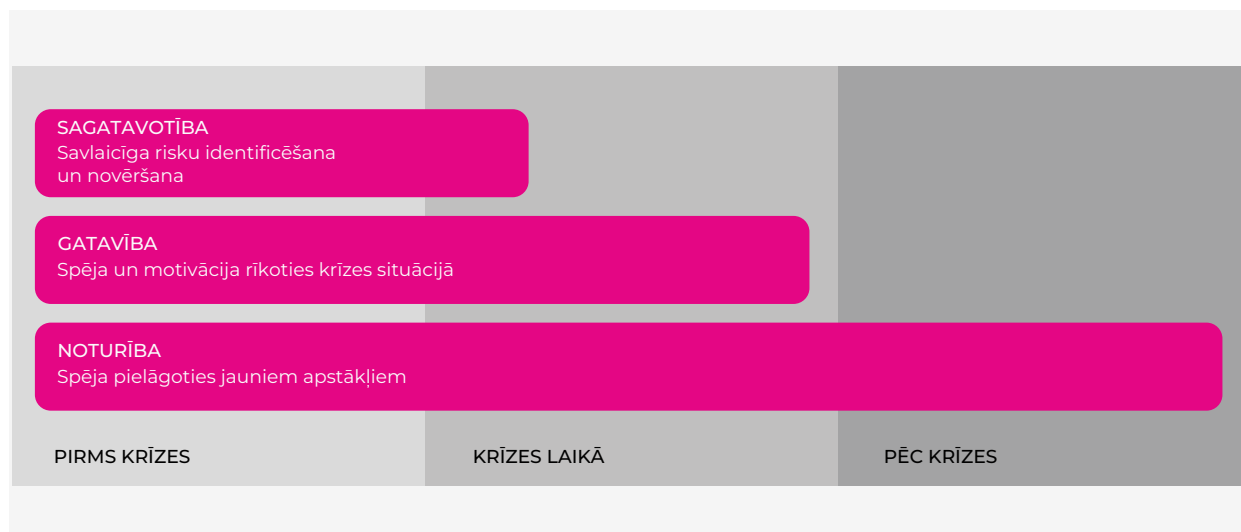
¹⁶ Jin, Y., Coombs, W. T., Wang, Y., van der Meer, T. G., Shivers, B. N. 2024. "READINESS": A keystone concept beyond organizational crisis preparedness and resilience. Journal of Contingencies and Crisis Management, 32(1). <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12546>

¹⁷ Barnes, P. Bergin, A. 2020. Risk, Resilience & Crisis Preparedness. In Coyne, J., Jennings, P. (Eds.). After Covid-19. Australia and the world rebuild (Volume 1). <https://www.aspi.org.au/report/after-covid-19-australia-and-world-rebuild-volume-1/>

¹⁸ Meerow, S., Newell, J. P., & Stults, M. 2016. Defining urban resilience: A review. Landscape and Urban Planning, 147. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2015.11.011>

9. attēls

Sagatavotība, gatavība un noturība. Konceptuāls modelis

Pilsētu civilās aizsardzības sistēmu attīstībā svarīga ir šo trīs elementu mijiedarbība. Piemēram, nepietiekamas zināšanas par tādiem jautājumiem kā patvertņu atrašanās vieta var negatīvi ietekmēt indivīdu spēju pārvarēt krīzi. Vienlaikus augsts gatavības

un noturības līmenis rada priekšnosacījumus, ka pat nepietiekami sagatavoti iedzīvotāji pielāgojas situācijai un nepieciešamības gadījumā noskaidro tuvākās patvertnes atrašanās vietas.

Valsts, kopienas vai indivīda atbildība?

Plānojot civilās aizsardzības sistēmu attīstību, svarīgi ņemt vērā ģeopolitiskās situācijas attīstības tendences. Kā norāda bijušais NATO Militārās komitejas priekšsēdētājs, Krievija izmanto un turpinās izmantot visus tās rīcībā pieejamos līdzekļus savas agresīvās ārpolitikas mērķu sasniegšanai, tāpēc Rietumvalstu sabiedrībām ir svarīgi apzināties, ka **valsts drošība un noturība ir visu sabiedrības locekļu kopīga atbildība**.¹⁹

Arī Somijas Glābšanas dienesta vadītājs atzīmē, ka individuālā sagatavotība pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā ir noderīga prasme, jo tā ir noturības pamats. Ja iedzīvotāji krīzēs spēj uzņemties atbildību un rīkoties, tas atslogo valsts dienestus, kas iesaistīti apdraudējuma pārvarēšanā un krīzes situācijā nevar sniegt tūlītēju palīdzību visiem.²⁰ Tāpēc, attīstot civilās aizsardzības sistēmu, **indivīdu nepieciešams uzlūkot kā**

vienu no sistēmas pamatelementiem, kas līdzdarbojas krīžu pārvarēšanā, nevis rada papildu slogu valstij.

Jāatzīmē, ka arī Latvijā amatpersonas nereti uzsver individuālās atbildības lomu. Piemēram, Rīgas valstpilsētas pašvaldība aicina pilsoņus iedzīvotājus uzņemties aktīvāku lomu krīžu sagatavotības jomā, tostarp pielāgojot savas mājas pagrabu patvertņu prasībām.²¹

Sabiedrības noturību kopīgi veido gan formālas struktūras (valsts), gan neformālie tīkli (kopienas) un indivīdi. Sagatavošanās krīzes situācijām ir lielā mērā atkarīga no savstarpējās sadarbības. Formālā noturība parasti tiek balstīta uz iepriekš sagatavotiem plāniem un formālām noturības sistēmām, savukārt neformālā noturība (*angļu val. – emergent resilience*) identificējama kopien-

¹⁹ Bauer, R., Russell, E. 2025. If You Want Peace, Prepare for War. A Blueprint for Deterrence. Nieuw Amsterdam.

²⁰ Finnish Government. 2024. New guide instructs people how to prepare for incidents and crises in Finland. <https://valtioneuvosto.fi/en/-/1410869/new-guide-instructs-people-how-to-prepare-for-incidents-and-crisis-in-finland>

²¹ Rīga.lv. 2025. Video "Civilās aizsardzības semināri apkaimēs iedzīvotājiem - Centra punkts." <https://www.youtube.com/watch?v=0uKYddZVamU>

nās, kad cilvēki ārkārtējās situācijās spēj pielāgoties un sadarbības rezultātā pārvarēt satricinājumus, neraugoties uz to, ka šāda rīcība nav formāli izplānota.²²

Kopienu līmeņa noturības veicināšanā svarīga ir izpratne par sociālā kapitāla nozīmi, ko parasti raksturo savstarpējā uzticēšanās (gan indivīdu, gan sabiedrības grupu starpā), sadarbība un kopīga rīcība indivīda un kopienas mērķu sasniegšanā.²³ Kopienas loma civilās aizsardzības sistēmā raksturojama kā tilts starp valsti un indivīdu, kas palīdz veidot sagatavotu un noturīgu sabiedrību.

Salīdzinot Latvijas iedzīvotāju pašnovērtējumu par individuālo atbildību dažādās dzī-

ves jomās ar gatavību uzņemties atbildību un stiprināt individuālo un kopienas drošību, ir identificējami pretrunīgi rezultāti.

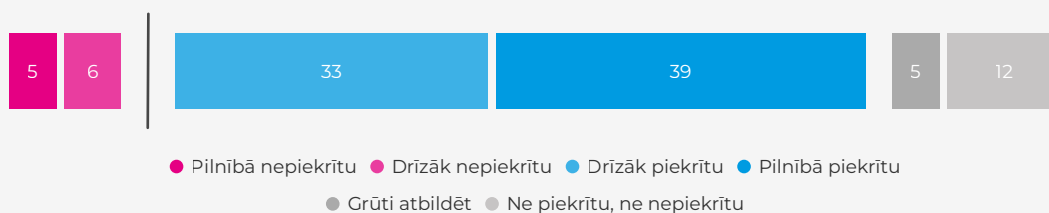
Lai gan vairums (72 %) Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka paši ir atbildīgi par savu nākotni, lielākā daļa sabiedrības (74 %) uzskata, ka valstij jāuzņemas lielāka atbildība jautājumos, kas saistīti ar aizsardzību un sabiedrisko kārtību. Tajā pašā laikā uzticības līmenis valsts iestādēm saglabājas zems – laika posmā no 2019. gada līdz 2025. gadam sabiedrības uzticība valdībai svārstās starp 26 % un 32 %. Uzticība pašvaldībām ir augstāka, turklāt tai ir tendence pieaugt (no 45 % 2019. gadā līdz 62 % 2025. gadā).

10. attēls

Latvijas iedzīvotāju viedoklis par individuālo atbildību 2024. gadā (%)

Piezīme: Aptaujā izmantotais jautājuma formulējums bija "Cik lielā mērā Jūs piekrītat šādam apgalvojumam? Tas, par ko es kļūšu nākotnē, lielā mērā ir atkarīgs no manis."

Avots: Valsts Kanceleja, Latvijas iedzīvotāju aptauja (n = 2005)

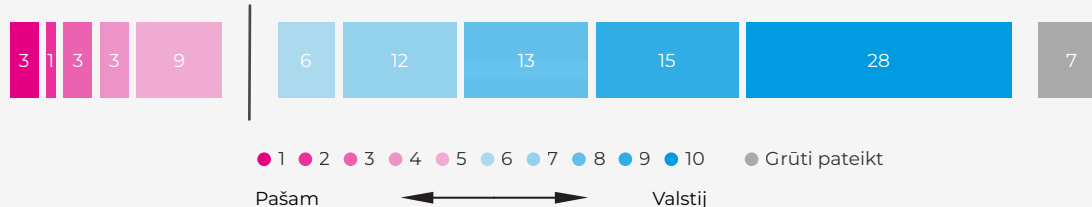

11. attēls

Latvijas iedzīvotāju viedoklis par indivīda un valsts atbildību sabiedriskās kārtības un militārās aizsardzības nodrošināšanā 2024. gadā (%)

Piezīme: Aptaujā izmantotais jautājuma formulējums bija "Kuram apgalvojumam Jūs vairāk piekrītat? Katram pašam jā rūpējas par savu drošību vai valstij jāuzņemas lielāka atbildība un jānodrošina sabiedriskā kārtība un militārā aizsardzība."

Avots: Domnīca LaSER, Latvijas iedzīvotāju aptauja (n = 1005)

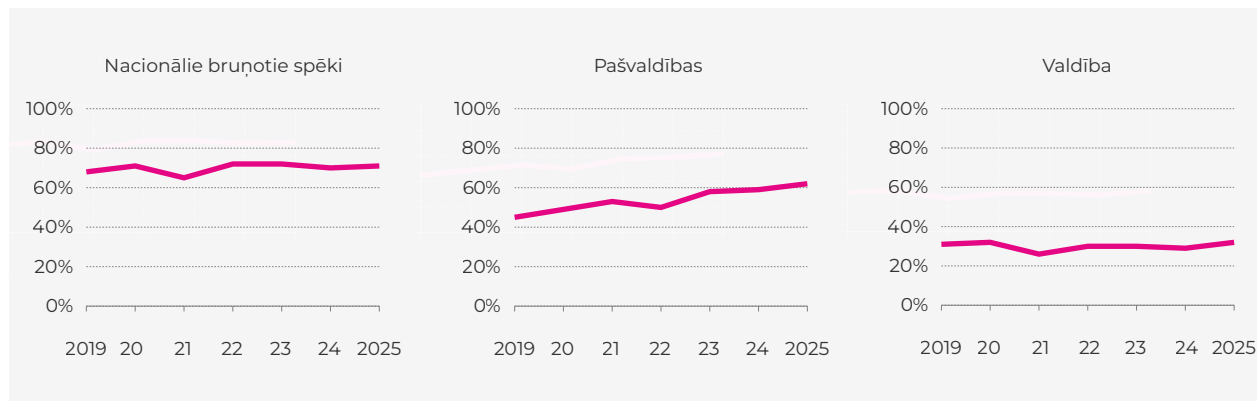
²²Soldak, M., Mezentsev, K., Batunova, E., Haase, A., & Haase, D. (2024). Emergent urban resilience in Ukraine: Adapting to polycrisis in times of war. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, 92. <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2024.92.6-13>

²³Meyer, M. A. 2017. Social Capital in Disaster Research. In Rodríguez, H., Donner, W. & Trainor, J. E (Eds.) *Handbook of Disaster Research*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63254-4_14

12. attēls

Latvijas iedzīvotāju uzticība valdībai, pašvaldībām un Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem 2019.-2025. gadā (%)

Piezīme: Aptaujā izmantotais jautājuma formulējums bija "Cik daudz Jūs uzticiaties noteiktām institūcijām?". Attēlā norādīts respondentu īpatsvars (%), kuri atbildējuši, ka šīm institūcijām "uzticas" vai "drīzāk uzticas".
Avots: Eurobarometer

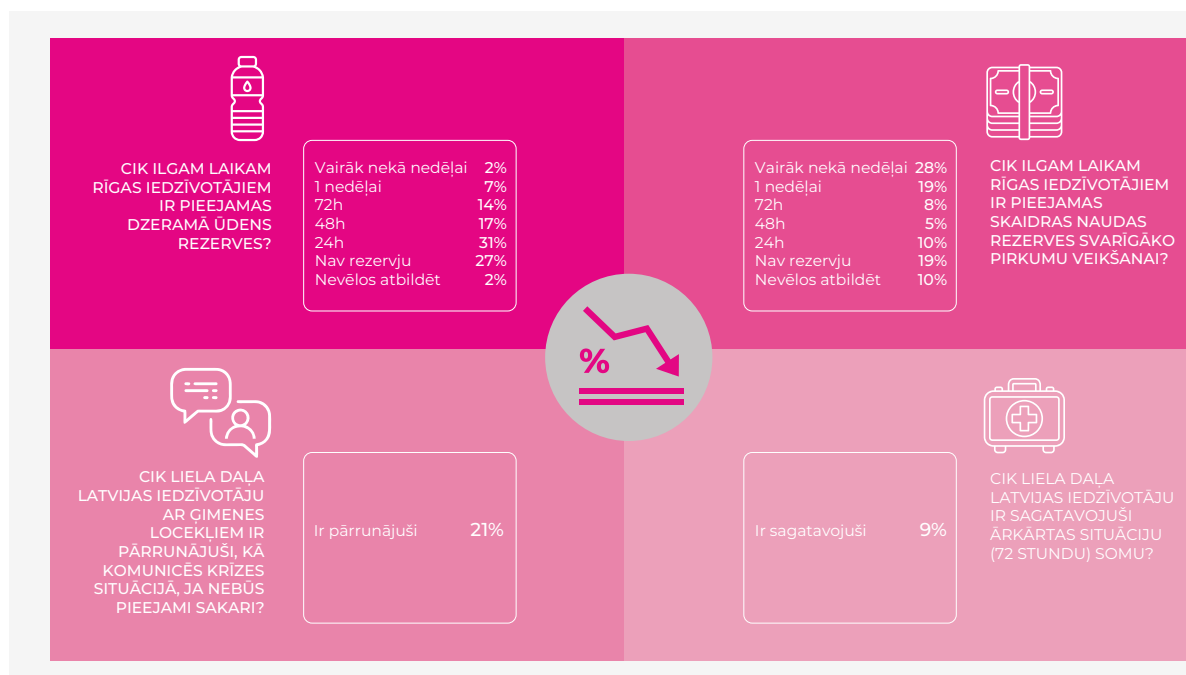
Tomēr dati par darbībām, kuras Rīgas iedzīvotāji ir praktiski īstenojuši, lai sagatavotos iespējamās krīzes pārvarēšanai (piemēram, izveidojuši dzeramā ūdens vai skaidras naudas rezerves, sagatavojuši ārkārtas gadījumu somu un ar radniekiem pārrunājuši,

kā komunicēt krīzes situācijā, kad nav pieejami sakari), apstiprina, ka, **neraugoties uz izpratni par individuālās atbildības lomu savas nākotnes nodrošināšanā, iedzīvotāji ir pasīvi un demonstrē zemu pašiniciatīvu un individuālo līderību.**

13. attēls

Rīgas un Latvijas iedzīvotāju sagatavotība krīzes pārvarēšanai (dzeramais ūdens, skaidra nauda, ģimenes locekļu savstarpējā komunikācija, ārkārtas situāciju soma)

Avoti: Birka, I., Kļaviņš, D. 2025. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14228217>, Rīgas iedzīvotāju aptauja (n = 1004); Special Eurobarometer 547. 2024. <https://doi.org/10.2795/1333368>

Disonanse starp sabiedrības izpratni par pašiniciatīvas nozīmi un vāju faktisko sagatavotību un nodrošinājumu krīžu pārvarēšanai ilustrē nepieciešamību **aktīvāk rosināt iedzīvotājus domāt par savu lomu un atbildību civilās aizsardzības sistēmā.**

Pašreizējā situācija liecina, ka sabiedrība nedz ir pietiekami informēta, nedz arī izrāda iniciatīvu nepieciešamo informāciju saņemt. Vairāk nekā puse Rīgas iedzīvotāju norāda, ka vēlas, lai valdība aktīvāk informētu par nepieciešamo rīcību krīzes situācijā, un tā ir salīdzinoši lielāka iedzīvotāju daļa, nekā pārējās divās Baltijas valstu galvaspilsētās.

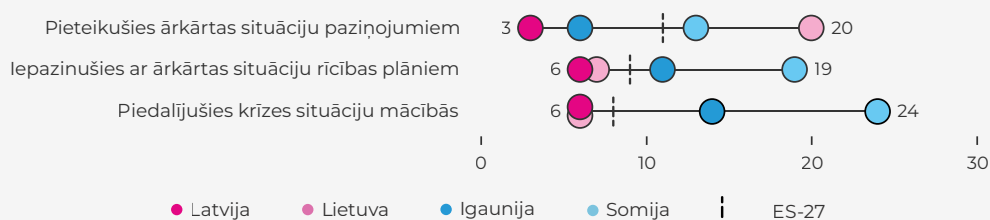
Reģionālā kontekstā respondenti Latvijā ir salīdzinoši mazāk informēti par valsts vai pašvaldību krīzes pārvarēšanas plāniem un retāk ir piedalījušies krīzes pārvarēšanas mācībās. Īpaši jāatzīmē, ka 2024. gadā tikai 3 % respondentu Latvijā bija pieteikušies valsts vai pašvaldību iestāžu paziņojumiem par krīzes vai ārkārtas situācijām, dalīti ar Slovēniju uzrādot zemāko rezultātu Eiropas Savienībā.

15. attēls

Latvijas un citu ES valstu iedzīvotāju sagatavotība krīzes pārvarēšanai (ārkārtas situāciju plāni, paziņojumi un mācības) (%)

Piezīme: Respondentu īpatsvars (%), kas norādījuši, ka ir (1) iepazinušies ar pilsētas, reģiona vai valsts ārkārtas situāciju rīcības plānu; (2) pieteikušies valsts vai pašvaldības ārkārtas situāciju paziņojumiem; (3) piedalījušies mācībās par nepieciešamo rīcību krīzes situācijā.

Avots: Special Eurobarometer 547. 2024. <https://doi.org/10.2795/1333368>

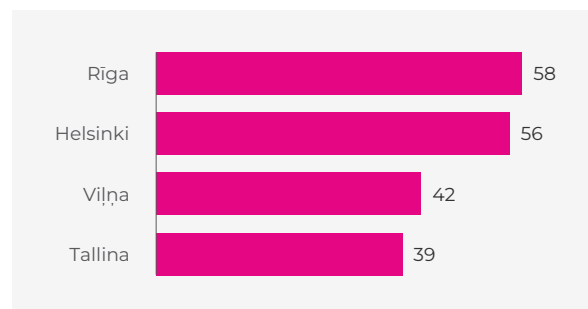
Lai gan ārkārtas situāciju informācijas aprites jautājums tiek risināts, piemēram, ieviešot šūnu apraides paziņojumus, šie **dati liecina par kritiski zemu iedzīvotāju aktivitātes līmeni**, kas negatīvi ietekmē sabiedrības un valsts spēju pārvarēt dažāda veida apdrau-

14. attēls

Rīgas, Viļņas, Tallinas un Helsinku iedzīvotāju viedoklis par aktīvākas valdības komunikācijas nepieciešamību 2025. gadā (%)

Piezīme: Respondentu īpatsvars, kas norādījuši, ka no valdības sagaida detalizētāku informāciju par nepieciešamo rīcību potenciālā krīzes situācijā.

Avots: Birka, I., Kļaviņš, D. 2025. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14228217>, iedzīvotāju aptaujas (Rīga n = 1004, Viļņa n = 1004, Tallina n = 1008, Helsinki n = 1000)

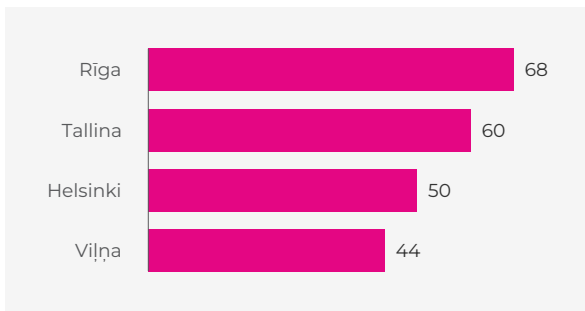

dējumus. Tajā pašā laikā Latvijā, salīdzinot ar Igauniju, Lietuvu un Somiju, **lielāka iedzīvotāju daļa uzskata, ka viņiem ir nepieciešamās zināšanas un prasmes, lai pārvarētu dažādas ārkārtas situācijas.**

16. attēls
Rīgas, Viļņas, Tallinas un Helsinku iedzīvotāju viedoklis par sagatavotību ārkārtas situācijām 2025. gadā (%)

Piezīme: Respondenti, kas piekrīt apgalvojumam "Man ir nepieciešamās zināšanas un prasmes, lai efektīvi reaģētu uz ārkārtas situācijām"

Avots: Birka, I., Kļaviņš, D. 2025. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14228217>, iedzīvotāju aptaujas (Rīga n = 1004, Viļņa n = 1004, Tallina n = 1008, Helsinki n = 1000)

Ir svarīgi, ka valsts un pašvaldības turpina informēt sabiedrību par to, kā sagatavoties krīzes situācijām un kā tās pārvarēt, tomēr ne mazāk būtiski ir veicināt iedzīvotāju pašiniciatīvu sagatavoties iespējamām krīzēm.

2. CIVILĀS AIZSARDZĪBAS SISTĒMU SALĪDZINĀJUMS

Reaģējot uz drošības satricinājumiem, reģiona galvaspilsētās tiek attīstītas civilās aizsardzības sistēmas. Lai identificētu pierādījumos balstītas rekomendācijas Rīgas civilās aizsardzības sistēmas pilnveidei, tiek aplūkota citu reģiona galvaspilsētu pieredze.

Tiek analizēta Helsinku pieredze, ņemot vērā, ka Somija uzskatāma par vienu no krīzēm

vislabāk sagatavotajām valstīm pasaulē,²⁴ Kijivas pieeja, jo tās civilās aizsardzības sistēma tiek pilnveidota, balstoties uz pieredzi, kas gūta, ceturto gadu aizstāvoties pret Krievijas iebrukumu, kā arī trīs Baltijas valstu galvaspilsētu – Rīgas, Viļņas un Tallinas – pieejas, izaicinājumi un risinājumi.

1. tabula

Rīgas, Viļņas, Tallinas, Helsinku un Kijivas salīdzinājums

Piezīme: Ukrainas valsts budžeta kategorijā "Sabiedriskā kārtība, drošība un tieslietas" ietilpst gan civilās funkcijas (tiesas, prokuratūra, policija u.c.), gan daļa militāro izdevumu, tostarp izdevumi Nacionālajai gvardei.

Avoti: Apskatīto valstu oficiālie statistikas portāli un pašvaldību mājaslapas, Eurostat, Centre for Economic Strategy

Indikators	Rīga	Viļņa	Tallina	Helsinki	Kijiva
Platība	 307 km ²	 401 km ²	 159 km ²	 217 km ²	 827 km ²
Iedzīvotāju skaits (2025)	 591 882	 607 667	 456 518	 684 018	 2 950 702* (2022)
Pašvaldības budžets, (miljardi EUR) (2025)	1,7	1,6	1,3	4,4	1,9
Nacionālie izdevumi sabiedriskajai kārtībai un drošībai (% no IKP) (2025)	2,6 %	1,2 %	1,9 %	1,2 %	9,0 %* (2023)

Patvertne – viens no vai galvenais civilās aizsardzības sistēmas elements?

Regulārie Krievijas raķešu un bezpilota lidaparātu uzbrukumi Ukrainas civilajai infrastruktūrai ir īpaši aktualizējuši patvertņu pieejamības problemātiku Eiropas valstīs. Tiek piešķirti līdzekļi jaunu patvertņu izveidei, kā arī tiek apsekota un pielāgota jau esošā infrastruktūra.²⁵ Valstīs ar vēsturiski attīstītu totālās aizsardzības sistēmu, piemēram, Somijā, ir izveidots plašs

patvertņu tīkls (galvenokārt lielajās pilsētās) ar optimālu vietu skaitu gan iedzīvotājiem, gan viesiem.²⁶ Citas valstis publicē patvertņu kartes un aicina iedzīvotājus sagatavoties krīzes situāciju pārvarēšanai. Vairākās Eiropas valstīs patvertņu kapacitāte nav pietiekama, turklāt istermiņa risinājumu rašana ne vienmēr ir iespējama.

²⁴ Surwillo, I., Slakaityte, V. 2025. Northern horizon: Strengthening security in the Baltic Sea region. <https://hdl.handle.net/10419/322176>

²⁵ Keller, M., Gerrard, N. 2025. Gimme shelters: Europe civil defence infrastructure projects surge. <https://www.constructionbriefing.com/news/wartime-construction-europe-civil-defence-infrastructure-projects-surge/8062744.article>

²⁶ Ministry of Interior of Finland. 2023. Finland has civil defence shelters for about 4.8 million people. <https://valtioneuvosto.fi/en/-/1410869/finland-has-civil-defence-shelters-for-about-4.8-million-people>

Latvijā patvertņu attīstība ir bijusi atstāta novārtā kopš 2008. gada. Tolaik valstī bija 311 Padomju okupācijas laikā uzbūvētas civilās aizsardzības aizsargbūves, bet, ņemot vērā to slikto tehnisko stāvokli, tās nebija piemērotas savu funkciju pildīšanai, tāpēc Ministru kabinets atbalstīja priekšlikumu atteikties no patvertņu uzturēšanas.²⁷

2008. gada lēmuma pieņemšana lielā mērā saistīta ar globālās finanšu krīzes radīto ietekmi. Tomēr jautājums no jauna ticis aktualizēts vien pēc Krievijas pilna mēroga iebrukuma Ukrainā 2022. gada februārī. Līdzīgi kā pārējās Baltijas valstīs arī Latvijā šobrīd novērojama mērķtiecīga rīcība patvertņu pieejamības veicināšanā – likumdošanā ir nostiprināta prasība jaunās ēkās izveidot patvertnes, tiek piešķirti līdzekļi infrastruktūras pielāgošanai patvertņu vajadzībām, kā arī iedzīvotāji tiek aicināti uzņemties iniciatīvu savās dzīvojamajās mājās esošo pagrabu sakārtošanā, paredzot tam atbalsta līdzfinansējumu.

Patvertņu attīstību ierobežo izklaidēts un fragmentēts atbildības sadalījums. Nacionālajā līmenī civilās aizsardzības politiku ievieš Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests, tomēr arī pašvaldībām ir deleģētas civilās aizsardzības funkcijas. Tā rezultātā potenciālo patvertņu apzināšanu, apsekošanu un pielāgošanu īsteno dažādas iestādes ar atšķirīgiem budžetiem un laika termiņiem, bet savstarpējā koordinācija nereti nav pietiekama.

Piemēram, 2025. gada oktobrī Rīgas dome paziņoja par finansējuma piešķiršanu 141 patvertnes labiekārtošanai, vienlaikus uzsvērot, ka par valstij piederošo objektu pielāgošanu pašvaldība neatbild.²⁸ Patvertņu izveides un pielāgošanas procesu visā valstī nepieciešams harmonizēt, ņemot vērā, ka to galvenais mērķis ir nodrošināt iedzīvotājiem vietu, kur patverties, neatkarīgi no tā, kam formāli pieder infrastruktūra

Šāda pieeja ļautu **koordinēti attīstīt patvertņu pieejamību visā Rīgas metropoles**

areālā, kurā kopumā dzīvo teju puse Latvijas iedzīvotāju (860 tūkstoši), no kuriem 156-200 tūkstoši ikdienā pārvietojas no Pierīgas uz Rīgu.²⁹

Arī Tallinā patvertņu nodrošināšanā novērojama mijiedarbība starp nacionālo valdību un pašvaldību. Igaunijas Glābšanas dienests sadarbībā ar pašvaldību apseko un marķē publiskās patvertnes, pētījuma izstrādes brīdī (2025. gada augustā) Tallinā atrodamas 48 šāda veida patvertnes.³⁰ Pastāv izpratne par nepieciešamību palielināt patvertņu skaitu, un publiski tiek uzsvērts, ka Igaunija patvertņu pieejamības jomā atpaliek ne vien no Somijas, bet arī no pārējām divām Baltijas valstīm.³¹ Vienlaikus jāatzīmē arī Tallinas pozitīvais piemērs – dzīvokļu īpašnieku biedrības patvertnes pielāgošanai var pieteikties pilsētas līdzfinansējumam līdz pat 70 % apmērā no kopējām izmaksām, kas ir salīdzinoši lielāka līdzfinansējuma proporcija, nekā citviet reģionā.³²

Civilās aizsardzības līderis reģionā ir Helsinki. Somijas galvaspilsētā liela daļa patvertņu ierīkotas privātipašumos – piemēram, daudzdzīvokļu māju pagrabstāvos. Visās ēkās, kurās dzīvo vai strādā cilvēki un kuru platība pārsniedz 1200 m², un visās rūpniecības ēkās, kuru platība pārsniedz 1500 m², ir jābūt ierīkotai patvertnei.³³ Iedzīvotāji var uzzināt patvertnes atrašanās vietu ēkas evakuācijas plānā, par ko atbildīgs ēkas īpašnieks vai pārvaldnieks. Tāpat ēku īpašnieki ir atbildīgi par patvertnes uzturēšanu un tai nepieciešamo materiāltehnisko līdzekļu nodrošināšanu.

Helsinkos izveidots arī publisko un koplietošanas patvertņu tīkls, par kura uzturēšanu atbild pilsēta. Tās ir lielas, uz klints pamata būvētas patvertnes platībā līdz 4500 m². Publiskās patvertnes ir pieejamas ikvienam, savukārt koplietošanas patvertnes paredzētas vairākām konkrētām ēkām. Daudzas pazemes patvertnes miera laikā kalpo citiem mērķiem, piemēram, kā autostāvvietas vai sporta objekti. Tiek

²⁷ Ministru kabineta 2008. gada 28. oktobra protokols Nr. 76 "Latvijas Republikas Ministru kabineta sēdes protokols". <https://likumi.lv/ta/id/216256>

²⁸ Straume, A., Demidovs, V. 2025. Rīgā divu gadu laikā taisās labiekārtot 141 no 223 patvertnēm; par pārējām – nav zināms. <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/06.10.2025-riga-divu-gadu-laika-taisas-labiekartot-141-no-223-patvertnem-par-parejam-nav-zinams.a617248/>

²⁹ Celmiņš, V., Spuriņš, U. (Red.) 2024. Rīgas metropole 2040: pārvaldāma, dzīvojama, inovatīva. Domnīca LaSER. <https://domnicalaser.lv/rigas-metropole-2040/>

³⁰ Estonian Rescue Service Agency. Civil Protection. Sheltering. <https://www.rescue.ee/en/instruction/civil-protection/sheltering>

³¹ Uibo, V. 2025. Estonia lagging behind other countries in the region on bomb shelter facilities. <https://news.err.ee/1609705983/estonia-lagging-behind-other-countries-in-the-region-on-bomb-shelter-facilities>

³² Tallinn. 2025. Applications for apartment associations to boost crisis preparedness open today. <https://www.tallinn.ee/en/news/applications-apartment-associations-boost-crisis-preparedness-open-today>

³³ Ministry of the Interior. 2025. Civil defence shelters. <https://intermin.fi/en/rescue-services/preparedness/civil-defence-shelters>

paredzēts, ka krīzes situācijā kā patvertnes kalpotu arī metro stacijas. Gan Helsinku pašvaldība, gan nacionālā valdība ir publicējusi pārskatāmu publisko patvertņu karti, kas ir pieejama somu, zviedru un angļu valodās.

Plānots, ka krīzes laikā publiskajās patvertnēs būs nodarbināti simtiem apmācītu brīvprātīgo.³⁴

17. attēls

Divējāda lietojuma patvertnes

Lai gan Helsinkos jau šobrīd pieejamo patvertņu skaits pārsniedz pilsētas iedzīvotāju skaitu, 2024. gadā Helsinku pašvaldība izsludināja atbalsta programmu 25 miljonu EUR vērtībā, kuras rezultātā tiks nodrošinātas investīcijas patvertņu attīstībai un pilnveidei turpmākajos 10 gados. Papildus Helsinku pašvaldības 2024. gada budžetā 500 000 EUR tika atvēlēti civilās aizsardzības materiāltehniskā nodrošinājuma pilnveidei. Lielā patvertņu kapacitāte nodrošina iespēju krīzes situācijā sniegt atbalstu arī tūristiem un pilsētas viesiem, kā arī valsts iedzīvotājiem, kas nepieciešamības gadījumā tiktu evakuēti uz Helsinkiem.

Izpratne par to, kas ir un kas nav patvertne, mēdz atšķirties, tāpēc dati par patvertņu pieejamību fokusa pilsētās ir grūti salīdzināmi.

Piemēram, Tallinas un Rīgas gadījumā dati apkopoti vienīgi par publiskajām patvertnēm, bet precīza privāti ierīkoto patvertņu kapacitāte nav zināma. Savukārt Somijas gadījumā lielākā daļa patvertņu atrodas privātīpašumos, un to kapacitāte ir atspoguļota kopējā aprēķinā par patvertņu kapacitāti pilsētā.

Jāatzīmē, ka, piemēram, arī Igaunijā ir uzsākta informācijas apkopošana par privātīpašumos ierīkotajām patvertnēm, tāpēc kopējā patvertņu kapacitāte Tallinā būs zināma, kad informācijas apkopošana būs noslēgusies. **Veidojot Rīgas metropoles areāla patvertņu karti, tajā būtu ieteicams iekļaut arī privāti ierīkotās patvertnes, kas ļautu identificēt reālo patvertņu kapacitāti.**

³⁴ Pelastustoimi. 2025. Civil defence shelters in Helsinki. <https://pelastustoimi.fi/en/helsinki/services/civil-defence-in-helsinki/civil-defence-shelters-in-helsinki>

2. tabula

Provizoriskā patvertņu kapacitāte Rīgā, Viļņā, Tallinā, Helsinkos un Kijivā 2025. gadā

Piezīme: Dažādu patvertņu definīciju dēļ tieša datu salīdzināšana var būt maldinoša

Avots: Autoru apkopojums

	Rīga	Viļņa	Tallina	Helsinki	Kijiva
Vietu skaits patvertnēs	205 000	300 000	82 353	900 000	2 800 000
Iedzīvotāju skaits	591 882	607 667	456 518	684 018	2 950 702

18. attēls

Patvertņu klasifikācija Latvijā, Lietuvā, Igaunijā, Somijā un Ukrainā

Avots: Autoru apkopojums

Latvija

Latvijas likumdošanā nostiprinātā patvertņu definīcija paredz, ka tā ir “būve vai tās daļa, kas paredzēta cilvēku aizsardzībai no bīstamiem faktoriem, kas rodas katastrofas, militāra iebrukuma vai kara gadījumā”. Arī Latvijā patvēruma tiek fokusēts uz īstermiņu, lai pārvarētu tūlītēju apdraudējumu personas drošībai. Latvijā tiek izdalītas trīs patvertņu kategorijas:

- I kategorijas patvertne aizsardzībai no sprādziena triecienviļņa, ķīmisko kaujas vielu, jonizējošā starojuma un radioaktīvo putekļu iedarbības, šķembām, ko izbūvē kritiskās infrastruktūras objektos;
- II kategorijas patvertne aizsardzībai no sprādziena triecienviļņa un šķembām, kuras jāizbūvē jaunās publiskās ēkās vai daudzdzīvokļu namos;
- III kategorijas patvertne, kas tiek izveidota, pielāgojot būves vai to daļas, lai mazinātu

ietekmi no sprādziena triecienviļņa, šķembām, un kuras var izveidot ēku īpašnieki pēc savas iniciatīvas.³⁵

Tiesa, situācijās, kad patvertne ir pilna un tajā vairs nav vietu, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests iedzīvotājiem rekomendē ievērot “divu sienu principu”, proti, patverties telpā bez logiem, lai sevi pasargātu no tūlītēja apdraudējuma.³⁶ Tas nozīmē, ka de facto tiek izdalīta vēl ceturta patvertnes kategorija, kas ir līdzīga “patvēruma telpai” Igaunijas civilo patvertņu klasifikācijā.

Svarīgi atzīmēt, ka visu trīs kategoriju patvertnes tiek fokusētas uz īstermiņa aizsardzību no draudiem, bet netiek plānota ilgtermiņa patvertņu attīstība, kurās iedzīvotāji varētu ilgstoši uzturēties pastāvīga apdraudējuma gadījumā.

³⁵2016. gada 5. maija Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likums. Publicēts oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis”, 25.05.2016., Nr. 100 <https://www.vestnesis.lv/op/2016/100.1>

³⁶Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests. 2025. Biežāk uzdotie jautājumi par patvertnēm. <https://www.vugd.gov.lv/lv/biezak-uzdotie-jautajumi-par-patvertnem>

Lietuva

Lietuvā tiek izdalītas trīs kategoriju patvertnes, kuras atšķiras pēc to pielietošanas mērķa un laika, cik ilgi tajās paredzēts uzturēties:

- **Bunkurs** – īpaši pielāgotas ēkas vai to daļas, kas paredzētas valsts un pašvaldības darbinieku aizsardzībai kritisko funkciju nepārtrauktības nodrošināšanai. To atrašanās vietas netiek atklātas plašākai sabiedrībai.

- **Kolektīvās aizsardzības struktūra** – ēka vai telpa, kas paredzēta pagaidu patvērumam krīzes vai kara laikā evakuētajiem iedzīvotājiem, nodrošinot aizsardzību pret vides ietekmi.

- **Patvertne** – ēka, telpa vai inženiertehniskais objekts, kas paredzēts iedzīvotāju veselības un dzīvības īstermiņa aizsardzībai militārā apdraudējuma gadījumā.³⁷

Kopš 2024. gada dzīvojamajās ēkās, kurās ir vairāk nekā pieci stāvi, tiek piemērota obligāta prasība ierīkot patvertni. Paralēli tam Lietuvas iedzīvotāji tiek aicināti iespēju robežās pielāgot un iekārtot arī individuālās patvēruma vietas pagrabstāvos, ievērojot minimālo tehnisko prasību vadlīnijas.³⁸

Lietuvas valdība ir publicējusi divas atsevišķas civilās aizsardzības infrastruktūras objektu kartes – viena ietver patvertņu atrašanās vietas, bet otra – kolektīvās aizsardzības struktūru atrašanās vietas valstī. Atsevišķas ēkas atzīmētas gan kā kolektīvās drošības struktūras, gan kā patvertnes. Lai gan kolektīvās drošības struktūrām un patvertnēm ir atšķirīgas funkcijas, divu paralēlu karšu uzturēšana var radīt apjukumu iedzīvotāju vidū, ja rodas nepieciešamība steidzami atrast tuvākās patvertnes atrašanās vietas.

Igaunija

Igaunijas glābšanas dienests uzsver, ka patvērumus tiek fokusēti uz īslaicīgu apdraudēto iedzīvotāju pārvietošanu uz iekštelpām, lai pasargātu to veselības un dzīvības. Tiek izdalīti trīs civilo patvertņu veidi:

- **Publiskā patvertne** – publiski pieejama infrastruktūra īstermiņa patvēruma gūšanai publiskās vietās;

- **Patvertne mājās** – konkrētas ēkas vai ēku kompleksa iedzīvotājiem paredzēta telpa, kurā gūt patvērumu apdraudējuma gadījumā, piemēram, pagrabs;

- **Patvēruma telpa** – telpa bez logiem, piemēram, vannasistaba, kurā iedzīvotāji iespēju robežās var sevi pasargāt, ja nav pieejama publiskā vai mājas patvertne.³⁹

Vienlaikus Igaunijā bāzētais Krīzes pētniecības centrs kritizē pieeju visas patvēruma vietas atzīmēt kā patvertnes un uzsver, ka patvertne ir speciāli pielāgota, hermētiska pazemes infrastruktūra, kas paredzēta iedzīvotāju aizsardzībai no tieša trāpījuma, ko nevar nodrošināt jebkura telpa zem zemes līmeņa.⁴⁰

³⁷ Lietuvos Respublikos Seimas. 1998. Lietuvos Respublikos krizių valdymo ir civilinės saugos įstatymas. Valstybės žinios, 1998-12-31, Nr. 115-3230. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.69957/kaZjnhIbUP?jfwid=f4nne65oa>

³⁸ LT72. 2025. Taking Shelter. <https://lt72.lt/kolektyvines-apsaugos-statiniai-priedangos-ir-rusiai/?lang=en>

³⁹ Estonian Rescue Services Agency. Civil Protection, Sheltering. <https://www.rescue.ee/en/instruction/civil-protection/sheltering>

⁴⁰ Crisis Research Centre. 2023. Why even talk about shelters in Estonia? <https://www.kruk.ee/en/why-even-talk-about-shelters/>

Somija

Somijas patvertņu sistēma ir tikusi attīstīta dekādēm ilgi, un šobrīd to kapacitāte ir pietiekama, lai nodrošinātu patvērumu gan drīz visiem valsts iedzīvotājiem. Lielākā daļa patvertņu ir divējāda lietojuma, proti, miera laikā tās ir noliktavas, sporta zāles u.c.

Nemot vērā, ka absolūtais vairākums patvertņu Somijā ir ierīkotas privātīpašumos, to klasifikācija galvenokārt ir saistīta ar ietilpību un triecienizturības tehniskajiem rādītājiem:

- **S1 klases dzelzsbetona patvertne** – platība līdz 135 m², spiedienizturība līdz 100 kPa.

- **S2 klases dzelzsbetona patvertne** – platība līdz 900 m², spiedienizturība līdz 200 kPa.

- **Pamatklintājā iebūvēta patvertne** – platība līdz 4 500 m², spiedienizturība līdz 300 kPa.⁴¹

Somijas augsti attīstītā patvertņu sistēma ir ar labu pārvaldības modeli, proti, kvalitatīvu normatīvo regulējumu, sabiedrības izpratni par patvertņu nepieciešamību un finansēšanas mehānismu – par patvertņu ierīkošanu ir atbildīgi infrastruktūras īpašnieki.⁴²

Ukraina

Saskaroties ar Krievijas masveida uzbrukumiem civiliedzīvotājiem, patvertņu pieejamība ir īpaši aktuāls jautājums Ukrainas politiskajā dienaskārtībā. Kopš 2022. gada ir mērķtiecīgi attīstīta patvertņu pieejamība, bet pašlaik pieejamo patvertņu skaits nav sasniedzis pietiekamu līmeni.⁴³

Saskaņā ar Civilās aizsardzības likumu tiek izdalītas divas patvertņu kategorijas:

- **Civilās aizsardzības infrastruktūra** – ietver **patvertnes** (iedzīvotāju aizsardzībai pret masu iznīcināšanas ieročiem līdz 48 stundām), **radiācijas patvertnes** (patvertnes ar papildu funkcijām aizsargāt arī pret radiācijas piesārņojumu) un **mobīlās patvertnes** (paredzētas īstermiņa aizsardzībai no munīcijas un šķembām, ja nav pieejama fiksētā infrastruktūra);

- **Divējāda lietojuma un vienkāršās struktūras** – ietver **divējāda lietojuma struktūras** (ēkas vai to daļas, kas ikdienā tiek lietotas publiskām vai biznesa vajadzībām, bet krīzes situācijā var nodrošināt pagaidu aizsardzību) un **vienkāršās struktūras** (pagrabus, nocietinājumus un cita veida vienkāršas aizsardzības struktūras, kas, atšķirībā no divējāda lietojuma struktūrām, ikdienā netiek izmantotas citiem mērķiem).⁴⁴

Kopš 2024. gada aprīļa visiem darba devējiem ir pienākums nodrošināt darbiniekiem pieeju divējādas nozīmes vai vienkāršas struktūras patvertnēm.

⁴¹ Finnish Government. 2011. Government Decree on Civil Defence Shelters (408/2011).

⁴² Kyrenius, P. 2025. The Finnish Civil Defence shelter system Evolution of the regulation and technical specification 1954-2011. Aalto University publication series. Doctoral Theses 121/2025.

⁴³ Melkozerova, V. 2025. Reporter's notebook: My deadly routine in Kyiv. <https://www.politico.eu/article/reporters-notebook-deadly-routine-kyiv-ukraine-russia-donald-trump-vladimir-putin/>

⁴⁴ Code of Civil Protection of Ukraine. Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR), 2013, No. 34-35, p. 458. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

Ukrainas pieredze norāda, ka situācijās, kad īsā laika sprīdī patvēruma nepieciešams lielam skaitam iedzīvotāju, bet šim mērķim paredzēta infrastruktūra nav pieejama, par patvēruma vietām kļūst arī nepielāgoti pagrabi, pazemes autostāvvietas, metro stacijas vai cita infrastruktūra, kas sākotnēji nav bijusi paredzēta šim mērķim, bet spēj nodrošināt īslaicīgu patvērumu iedzīvotājiem. Savukārt, kad tūlītēja apdraudējuma vairs nav, iedzīvotāji atgriežas savās ikdienas gaitās. Patvertnēm ir emocionāla un simboliska nozīme tam, ka sabiedrība nav padevusies un turpina pretoties agresijai.⁴⁵

Tomēr ne visi iedzīvotāji krīzes situācijā ievēro tādus norādījumus kā doties uz patvertni vai evakuēties, un tas var būt atkarīgs no vairākiem apsvērumiem. Pētnieku aplēses liecina, ka norādījumu doties uz patvertni, atrodoties savā mājvietā, ievēro aptuveni 60-70 % iedzīvotāju. Šos rādītājus par aptuveni 10 % var palielināt vai samazināt atbalstoši vai noraidoši mediju naratīvi.⁴⁶

Analizējot Ukrainas pretestību Krievijas iebrukumam, tiek izvirzīti trīs galvenie

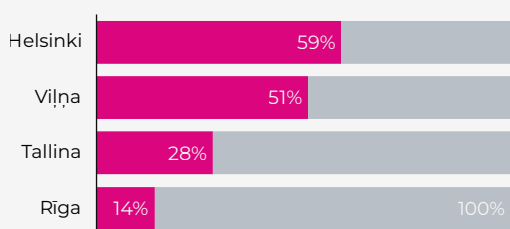
iemesli, kas palielina karā cietušo civiliedzīvotāju skaitu: pirmkārt, patvertnes nav pietiekamā skaitā un atbilstošā kvalitātē; otrkārt, cilvēki neievēro norādījumus dodies uz patvertni, atskatot trauksmes sirēnām; treškārt, iedzīvotāji neievēro norādījumus evakuēties no apdraudētā apvidus, kā rezultātā tiek ierobežota viņu iespēja saņemt medicīnisko palīdzību vai pirmās nepieciešamības preces.⁴⁷

Tātad, lai pasargātu pilsētas iedzīvotāju veselību un dzīvību, ir būtiski gan attīstīt atbilstošu infrastruktūru pietiekamā apjomā, gan savlaicīgi informēt iedzīvotājus, lai palīdzētu tiem sagatavoties krīzes situācijām. Dati liecina, ka šobrīd sabiedrības informētības un zināšanu līmenis nav optimāls. Piemēram, Rīgā mazāk nekā puse iedzīvotāju norāda, ka zina, kā rīkoties, atskatot trauksmes sirēnām, bet tikai 14 % zina tuvākās patvertnes atrašanās vietu, kas ir mazāk, nekā Lietuvas, Igaunijas un Somijas galvaspilsētu iedzīvotāju vidū.⁴⁸ Tāpat pētnieki identificē atšķirības apdraudējuma uztverē un individuālās sagatavotības jomā dzimumu griezumā.⁴⁹

19. attēls

Rīgas, Viļņas, Tallinas un Helsinku iedzīvotāju zināšanas par tuvāko patvertni 2025. gadā (%)

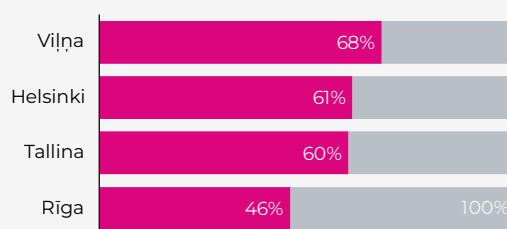
Piezīme: Respondentu īpatsvars, kas norādījuši, ka zina tuvākās patvertnes atrašanās vietu.
Avots: Birka, I., Kļaviņš, D. 2025. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14228217>, iedzīvotāju aptaujas (Rīga n = 1004, Viļņa n = 1004, Tallina n = 1008, Helsinki n = 1000)

20. attēls

Rīgas, Viļņas, Tallinas un Helsinku iedzīvotāju zināšanas par rīcību trauksmes sirēnas darbības laikā 2025. gadā (%)

Piezīme: Respondentu īpatsvars, kas norādījuši, ka zina, kā rīkoties, atskatot trauksmes sirēnai.
Avots: Birka, I., Kļaviņš, D. 2025. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14228217>, iedzīvotāju aptaujas (Rīga n = 1004, Viļņa n = 1004, Tallina n = 1008, Helsinki n = 1000)

⁴⁵ Howlett, M., Parry, C., Nicholson, S., Lambe, S., Aldridge, A. 2025. Sheltering the Nation: The Politicisation of Ukraine's Civilian Shelters Amidst Russia's Aggression Geopolitics, 30(5). <https://doi.org/10.1080/14650045.2025.2465672>

⁴⁶ Dombroski, M., Fischhoff, B., & Fischbeck, P. 2006. Predicting emergency evacuation and sheltering behavior: A structured analytical approach. Risk Analysis, 26(6). <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2006.00833.x>

⁴⁷ Pomaza-Ponomarenko, A., et. al. 2024. *Op. Cit.*

⁴⁸ Birka, I., Kļaviņš, D. 2025. Urban Preparedness for Emerging Risks in the Baltic Sea Region. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14228217>

⁴⁹ Birka, I. n.d. Gender and Security in the Baltic Sea Region: A comparative study of northern and central European cities. In: Rethinking National Security: Gender, Theory, and Practice (Forthcoming Publication).

Lai gan visaptverošās valsts aizsardzības ietvarā tiek regulāri izplatīta informācija par to, kā iedzīvotājiem rīkoties krīzes vai kara gadījumā,⁵⁰ plašāka iedzīvotāju loka

sasniegšanā būtiska loma ir sociālajām struktūrām – kopienām un sociālajām grupām.

Kopienu iesaiste civilajā aizsardzībā

Ukrainas pieredze apliecina kopienu lomu sabiedrības spējā pārvarēt apdraudējumu. Piemēram, 2022. gada februārī, divas nedēļas pirms pilna mēroga iebrukuma sākuma, tika publicēta Lvivas patvertņu interaktīvā karte. Pašvaldības izplatītajā paziņojumā iedzīvotāji tika aicināti paši pārbaudīt piekļuvi savu māju pagrabiem un pārrunāt to ar kaimiņiem.⁵¹

Kopienām ir būtiska nozīme sabiedrības spējā pašorganizēties krīzes situācijās. Tās var kalpot gan savlaicīgai rīcības plānošanai, gan veidot lokālus uzticēšanās tīklus, kas ir

būtiski savstarpējās palīdzības sniegšanai, informācijas apmaiņai un emocionālajam atbalstam krīzes situācijās.⁵²

Jāatzīmē, ka Baltijas valstu sabiedrības spēj pašorganizēties un sadarboties kopīgu mērķu sasniegšanā. Viens no redzamākajiem un simboliski nozīmīgākajiem piemēriem ir Baltijas ceļš, kurā trīs valstu iedzīvotāji izveidoja dzīvo ķēdi, savienojot trīs galvaspilsētas. Vienlaikus **sociālo kapitālu raksturo tendence tam pakāpeniski samazināties, kad krīzes situācija ir beigusies.**

2. izcēlums

Ko Sarajevas aplenkums māca par kopienas lomu krīzes situācijās?

Bosnijas un Hercegovinas galvaspilsēta Sarajevo Bosnijas kara laikā no 1992. līdz 1996. gadam atradās militārā aplenkumā – artilērijas šāvienu attālumā no pretinieka. Ik dienu cīnoties par izdzīvošanu, pilsētas iedzīvotāji izaicinājumus spēja pārvarēt, sadarbojoties kopienas līmenī.

Kopīgiem spēkiem pielāgojot esošo infrastruktūru, tika izveidotas patvertnes, kurās tika aizvadītas skolu un bērnudārzu nodarbības. Ņemot vērā, ka humānās palīdzības kravas tika bloķētas, iedzīvotāji uz balkoniem izveidoja nelielus dārziņus, kuros audzēja sev

iztiku. Savukārt, lai atvieglotu psiholoģisko sasprindzinājumu, daudzviet pilsētā turpinājās kultūras pasākumi, kuros tika reflektēts par situāciju pilsētā.⁵³

Šie notikumi ilustrēja neformālo struktūru – kopienas lomu noturības, it īpaši neformālās noturības, stiprināšanā. Krīzes var būt dažādas, un visiem apdraudējuma veidiem ne vienmēr var sagatavoties, tāpēc svarīga ir cilvēku spēja pielāgoties un rīkoties neatkarīgi no formālās sagatavotības. Individuāli pārvarēt krīzes ir sarežģītāk, tāpēc būtiska loma ir kopienai – gan krīžu pārvarēšanā, gan gatavojoties tām.

Aplūkojot Latvijas iedzīvotāju viedokli par savstarpējo uzticēšanos un kopienas pieredzi, ir identificējama vieta izaugsmei. Piemēram, vien trešdaļa iedzīvotāju uzskata,

ka krīzes situācijās varēs paļauties uz savu kopienas, bet tikai 35 % piekrīt apgalvojumam, ka Latvijas iedzīvotāji viens otram nepieciešamības gadījumā palīdz.

⁵⁰ Sargs.lv. 72 stundas. <https://www.sargs.lv/lv/72stundas->

⁵¹ Koval, O. 2022. An interactive map of emergency shelters was created in Lviv. https://tvomisto.tv/en/news/an_interactive_map_of_emergency_shelters_was_created_in_lviv_127592.html

⁵² Panagiotou, N., & Nikezis, I. 2024. D 7.3: Assessment of the role of community preparedness and engagement in risk and crisis communication. <https://www.jaterror.eu/wp-content/uploads/2024/11/7.3-Role-of-community-preparedness-and-engagement-in-risk-and-crisis-communication.pdf>

⁵³ Pilav, A. 2012. Before the war, war, after the war: Urban imageries for urban resilience. *International Journal of Disaster Risk Science*, 3(1), 23-37.

21. attēls

Latvijas iedzīvotāju viedoklis par uzticību un savstarpējo palīdzību kopienā 2024. gadā (%)

Aptaujā izmantotais jautājuma formulējums bija "Nemot vērā karu Ukrainā, cik lielā mērā Jūs piekristat šādiem apgalvojumiem par Jūsu apkārtnējo sabiedrību/Jūsu kopienu (piemēram, krievalodīgo vai citu kopienu) Jūsu pastāvīgajā dzīvesvietā? (1) Es varu paļauties uz savas apkārtnējo sabiedrības / savas kopienas cilvēkiem krīzes situācijās; (2) Cilvēki mūsu sabiedrībā / kopienā palīdz cits citam un rūpējas cits par citu."

Avots: Valsts Kanceleja, Latvijas iedzīvotāju aptauja (n = 2005)

Kopienas atšķiras pēc to mēroga, mērķa vai to sasniegšanas metodēm. Pat salīdzinot vienas pilsētas dažādas apkaimes, tās atšķirsies, piemēram, pēc iedzīvotāju skaita, apdzīvotības blīvuma vai nodrošinātības līmeņa.

Līdz ar to civilās aizsardzības sistēmu attīstībā svarīga ir tāda pieeja, kas lēmumu pieņemšanā iesaista pilsonisko sabiedrību – sabiedriski aktīvu iedzīvotāju grupas, kas var nodrošināt divvirzienu saikni starp publisko sektoru un individu. Tās var būt dažāda veida kolektīvi (sporta, kultūras), dzīvojamo namu biedrības un dažādas sabiedriskā labuma organizācijas.

Pilsoniskās sabiedrības iesaistes intensitāte civilās aizsardzības sistēmās mēdz atšķirties. Latvijā to loma krīzes situācijās primāri būtu saistāma ar atbalsta sniegšanu konkrētu uzdevumu izpildē, piemēram, evakuāciju organizēšanā. Savukārt miera laikā tās galvenokārt apzina kopienas vajadzības un līdzdarbojas to nodrošināšanā.⁵⁴

Līdzšinējā valsts un pašvaldības iestāžu **sadarbība ar vietējām kopienām krīžu gatavības un pārvaldības jomā kopumā Latvijā tiek vērtēta kā pārlietu fragmentāra**, vienlaikus ir vērojams optimisms par 2025. gadā izveidoto Krīzes vadības centru, kas ieņems koordinējošo lomu šī jautājuma risināšanā.⁵⁵

Pilsonisko sabiedrību civilās aizsardzības sistēmu attīstībā var iesaistīt aktīvāk. Piemēram, gan Somijā,⁵⁶ gan Igaunijā,⁵⁷ gan Ukrainā⁵⁸ nevalstiskās organizācijas sadarbojas ar pašvaldībām un par civilo aizsardzību atbildīgajām iestādēm, organizējot krīzes gatavības apmācības iedzīvotājiem.

Ukrainas nevalstiskā sektora pārstāvji uzsver, ka civilās aizsardzības sistēmu veidojošās valsts un pašvaldību iestādes, pilsoniskā sabiedrība un nevalstiskās organizācijas strādā vienotam mērķim, tāpēc ir svarīgi, ka tās savā starpā nekonkurē, bet koordinē darbības, lai kopīgo mērķi sasniegtu. Īpaši tiek izcelta klāsteru pieeja, kur konkrētu mērķu sasniegšanai (piemēram, ūdens apgāde krīžu laikā vai bērnu aizsardzība ārkārtas situācijās) tiek apvienoti pārstāvji no starptautiskām organizācijām, valsts un pašvaldību iestādēm, privātā sektora un nevalstiskajām organizācijām. Tādējādi tiek panākta efektivitāte un savstarpējā koordinācija.⁵⁹

Noturīgas civilās aizsardzības sistēmas izveidei būtiska ir kopienas līderu loma. Pilsoniskie aktīvisti, kas uzņemas līderību, iegūtās zināšanas un prasmes nodod tālāk – savai ģimenei, paziņām un kaimiņiem. Uzticēšanās un kopdarbība kaimiņu starpā gan sagatavojoties krīzēm, gan uz tām reaģējot ir īpaši būtiska, jo vienas ēkas iedzīvotāji visticamāk saskarsies ar vieniem un tiem pašiem izaicinājumiem, bet to pārvarēšanā būs efektīva kopīgas rīcības rezultātā.

⁵⁴ Iekšlietu ministrija. 2025. Vadlīnijas pašvaldībām sabiedrības līdzdalības pilnveidošanai civilās aizsardzības sistēmā. <https://www.iem.gov.lv/lv/vadlinijas-pasvaldibam-sabiedrības-līdzdalības-pilnveidosanai-civilas-aizsardzības-sistema>

⁵⁵ Rollis, I. 2024. Krīzes vadības centra izveide: izaicinājumi un iespējas ceļā uz efektīvāku krīžu pārvaldību Latvijā. <https://lvportals.lv/viedokli/370703-krīzes-vadības-centra-izveide-izaicinājumi-un-iespējas-ceļa-uz-efektīvu-krīžu-parvaldību-latvija-2024>

⁵⁶ Maanpuolustuskoulutus. n.d. What is the MPK? <https://mpk.fi/en/>

⁵⁷ Crisis Research Centre. 2025. Urban Survival Training in harsh weather conditions in Kohtla-Järve. <https://www.kruk.ee/en/urban-survival-training-in-harsh-weather-conditions-in-kohtla-jarve/>

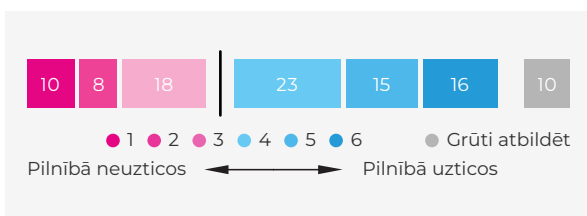
⁵⁸ NGO "Poruch". 2025. Annual Report of the NGO "Poruch". <https://poruch.ua/en/annual-report-of-the-ngo-poruch>

⁵⁹ Crisis Research Centre. 2025. Video "Presentation | Power of community in crisis: cooperation between NGOs & LGs | 28.05.2025" <https://www.youtube.com/watch?v=w0l4acZLtk&t=1303s>

Līderu loma, sagatavojoties krīzēm, ir būtiska arī mazākās cilvēku grupās, piemēram, daudzdzīvokļu mājās. Viens no praktiskiem veidiem, kā stiprināt mājas iedzīvotāju gatavību krīzei, ir pielāgot pagrabu patvertnes vajadzībām. Dati liecina, ka liela daļa cilvēku mēdz visai pasīvi iesaistīties mājas apsaimniekošanas plānošanā. Piemēram, 2023. gadā veiktajā aptaujā 26 % daudzdzīvokļu mājās dzīvojošo Latvijas iedzīvotāju norāda, ka nemaz nepiedalās savas mājas apsaimniekošanā, bet 19 % to dara tikai formāli.⁶¹

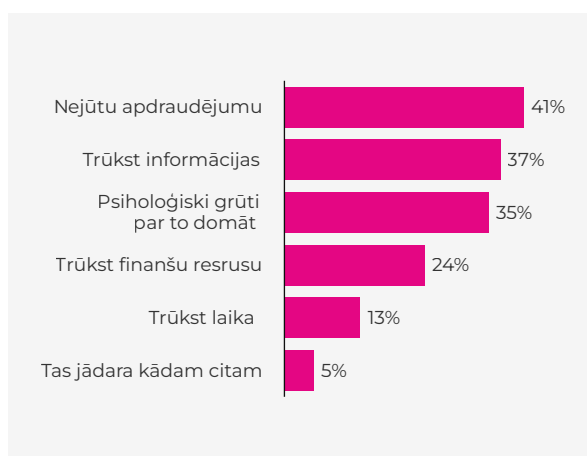
22. attēls Latvijas iedzīvotāju uzticēšanās kaimiņiem 2024. gadā (%)

Piezīme: Aptaujā izmantotais jautājuma formulējums bija "Cik lielā mērā Jūs uzticaties Jūsu kaimiņiem?"
Avots: Valsts Kanceleja, Latvijas iedzīvotāju aptauja (n = 2005)

23. attēls Rīgas iedzīvotāju individuālo sagatavotību krīzes situācijām kavējošie faktori 2025.

Piezīme: Respondentu īpatsvars, kas norādījuši, ka attiecīgie faktori kavē viņu sagatavošanos krīzes situācijām.
Avots: Birka, I., Kļaviņš, D. 2025. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14228217>, Rīgas iedzīvotāju aptauja (n = 740).

Laikā, pirms iestājušies krīzes apstākļi, kopienas līderiem ir jākomunicē ar līdzcilvēkiem, lai palīdzētu tiem sagatavoties neparedzētām situācijām. Latvijas Universitātes pētījumā tiek identificēti galvenie iemesli, kas kavē Rīgas iedzīvotāju sagatavošanos krīzēm. Trīs visbiežāk norādītās atbildes ir: (1) jo nejūt apdraudējumu un nepieciešamību gatavoties; (2) jo trūkst informācijas; un (3) jo tas ir emocionāli smags jautājums.⁶⁰

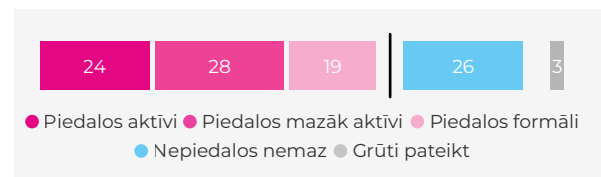
Visu trīs identificēto iemeslu risinājumā svarīga loma ir kopienas līderiem, kuriem līdzcilvēki uzticas. Tie var būt civilās aizsardzības ziņneši, kas regulāri komunicē ar sabiedrību par aktuālajiem civilās aizsardzības jautājumiem, skaidro krīžu gatavības nozīmi un iesaista plašākas sabiedrības daļas.

Arī krīzes situācijās ir svarīga iedzīvotāju līderība un savstarpējā uzticēšanās, kas var veicināt krīzes pārvarēšanu kopienas līmenī. Piemēram, gadījumos, kad apdraudējuma dēļ nepieciešams evakuēties no ēkas, ir kritiski svarīgi, ka vismaz viens cilvēks pārzina situāciju, ir individuāli sagatavots un var uzņemties vadošo lomu pārējo iedzīvotāju evakuācijā.⁶²

Lai veicinātu kopienu spēju sagatavoties un pārvarēt krīzes, nepieciešams savlaicīgi izstrādāt un testēt civilās aizsardzības plānus, kuros noteikti gan valsts un pašvaldību, gan iedzīvotāju pienākumi un veicamās darbības.

24. attēls Daudzdzīvokļu mājās dzīvojošo Latvijas iedzīvotāju iesaiste mājas apsaimniekošanā 2023. gadā (%)

Piezīme: Aptaujā izmantotais jautājuma formulējums bija "Kā Jūs novērtētu – cik aktīvi piedalāties Jūsu mājokļa apsaimniekošanā (piedalāties sapulcēs, izskatīt savu viedokli, ierosināt vai organizēt aktivitātes, aktivizēt kaimiņus u. tml.)?"
Avots: Blumberga, A. et. al. 2023. Latvijas iedzīvotāju aptauja (n = 699)

⁶⁰ Birka, I., Kļaviņš, D. 2025. *Op. Cit.*

⁶¹ Blumberga, A., Vanaga, R., Kamenders, A., Celmiņš, V., Spuriņš, U., Klāsons, G. 2023. Bridging the Carbon Neutrality Gap in Energy Communities: Social Sciences and Humanities Meet Energy Studies. Report on Practices and Opinions Regarding Energy Efficiency in Latvia. RTU Institute of Energy Systems and Environment.

⁶² Bakhshian, E., & Martinez-Pastor, B. 2023. Evaluating human behaviour during a disaster evacuation process: A literature review. *Journal of traffic and transportation engineering*, 10(4). <https://doi.org/10.1016/j.jtte.2023.04.002>

Civilās aizsardzības plāni

Lai gan nacionāla līmeņa civilās aizsardzības normatīvie akti gan Baltijas valstīs, gan Somijā un Ukrainā ir pastāvējuši jau iepriekš, Krievijas pilna mēroga iebrukums Ukrainā ir no jauna aktualizējis nepieciešamību šos plānus regulāri pārskatīt un pilnveidot, kā arī izveidot specifiskus plānus pašvaldību līmenī.

Ukrainas gadījumā pirms 2022. gada februāra nedz valsts, nedz pašvaldības līmenī netika nodrošināta atbilstoša publiskā komunikācija par iedzīvotāju rīcību krīzes situācijās. Kaut arī bija apstiprināts Civilās aizsardzības likums, tas pārsvarā bija paredzēts dabas un industriālo katastrofu gadījumiem, nevis militāram apdraudējumam. Līdz 2022. gadam Kijivas pašvaldība nebija izveidojusi civilās aizsardzības plānu, nedz arī organizējusi krīzes mācības par pašvaldības, nevalstisko organizāciju vai indivīdu lomu militāra iebrukuma gadījumā, tāpēc daudzas nepilnības tika identificētas novēloti.

2022. gada 11. februārī Kijivas mērs Vitālijs Kličko paziņoja, ka ir sagatavoti pilsētas

evakuācijas plāni apkaimju līmenī, tomēr tie publiski nebija pieejami, un, sākoties pilna mēroga Krievijas iebrukumam, tas radīja izaicinājumus pārvietošanās maršrutu dekonfliktācijā starp civiliedzīvotājiem un bruņotajiem spēkiem.⁶³ Kijivas civilās aizsardzības plāns nav pieejams publiski, taču pašvaldība un pilsētas iedzīvotāji pakāpeniski ir pielāgojušies kara apstākļiem un turpina funkcionēt bruņota konflikta apstākļos.

Jāatzīmē, ka arī Helsinku gadījumā nedz civilās aizsardzības, nedz konkrēti evakuācijas plāni drošības apsvērumu dēļ nav publiskoti. Helsinku iedzīvotāju evakuācija tiktu īstenota tikai galējā gadījumā, ja nebūtu citas iespējas, kā aizsargāt iedzīvotājus. Daudz lielāks uzsvars tiek likts uz civilās aizsardzības patvertņu pieejamību. Ja evakuācija būtu nepieciešama, iedzīvotājus vispirms evakuētu uz citām Helsinku daļām, netālu esošiem reģioniem vai citām Somijas daļām, prioritāri pārvietojot mazāk aizsargātās iedzīvotāju grupas. Evakuācijas rīkojumu var apstiprināt valdība pēc Iekšlietu ministrijas priekšlikuma vai izņēmuma gadījumā – bruņotie spēki.⁶⁴

3. izcēlums

Civilās aizsardzības plānu nozīme militāra konflikta apstākļos

Pilna mēroga kara priekšvakarā Ukrainas stratēģi uzskatīja, ka galvenais Krievijas iebrukuma virziens būs austrumos, tāpēc tūlītējs apdraudējums Kijivai netika gaidīts. Tā rezultātā 72. mehanizētā brigāde, kurai bija uzticēta pilsētas aizsardzība, bija izvietota vairāk nekā 85 kilometru attālumā uz dienvidiem no Kijivas.

Okupācijas spēkiem ienākot Ukrainā caur Baltkrievijas teritoriju, 2022. gada 24. februārī sākās kauja par Kijivu. Cenšoties sasniegt iebrūkošo krievu kolonu, 72. mehanizētā brigāde ceļā uz Kijivu iekļuva masveida sastrēgumos, sastopoties ar pilsētas iedzīvotājiem,

kas centās pamest pilsētu. Šis gadījums ilustrē vajadzību krīzes situācijās skaidri nodalīt civiliedzīvotāju evakuācijai un bruņoto spēku pārvietošanai paredzēto infrastruktūru, kā arī norāda uz nepieciešamību civiliedzīvotājus iepazīstināt ar evakuācijas plāniem un informēt par nepieciešamo rīcību.

Kara sākumā, lai papildinātu ierobežoto Kijivas aizstāvju skaitu, bruņotie spēki un policija sāka izdalīt AK-47 triecienšautenes un kaujas municiju brīvprātīgajiem, kopā izsniedzot apmēram 25 000 strēlnieku ieroču, granātmetējus un aptuveni 10 miljonus patronu strēlnieku municijas.⁶⁵

⁶³Tarasova, D., Braithwaite, S., Fox, K. Krebs, K., Lister, T. 2022. Russia accuses the West of spreading disinformation on Ukraine as Kyiv fortifies evacuation plans. <https://edition.cnn.com/2022/02/11/politics/ukraine-russia-latest-news-friday-intl>

⁶⁴Pelastustoimi. 2025. Evacuation. <https://pelastustoimi.fi/en/helsinki/services/civil-defence-in-helsinki/evacuation>

⁶⁵Collins, L., Spencer, J. 2025. Case Study # 12 – Kyiv. Urban Warfare Project Case Study Series. Modern War Institute at West Point. <https://mwi.westpoint.edu/urban-warfare-project-case-study-12-battle-of-kyiv/>

Šāda vāji kontrolēta ieroču izdalīšana civiliedzīvotājiem ir uzskatāma par galēju līdzekli, kad civilās aizsardzības sistēma vairs nedarbojas. Nav izslēdzams, ka ieroči nonāk nelojālu iedzīvotāju rokās, kā arī būtiski pieaug risks nonākt situācijās, kur draudzīgie spēki apmaiņās ar uguni savā starpā (angļu val. – blue on

blue). Lai arī šāda rīcība ļāva atvairīt okupācijas spēkus vienā no svarīgākajām kaujām Krievijas-Ukrainas karā, savlaicīga civilās aizsardzības un evakuācijas plānu sagatavošana, iespējams, būtu nodrošinājusi efektīvāku Ukrainas aizstāvju pārvietošanos, un šāds galējs risinājums nebūtu bijis nepieciešams.

Reaģējot uz mācībām, kas gūtas, Ukrainai aizstāvoties pret Krievijas agresiju, arī citas reģiona galvaspilsētas ir pārskatījušas iepriekšējos vai izstrādājušas jaunus pilsētu civilās aizsardzības plānus, kā arī atsevišķus evakuācijas plānus.

Piemēram, Rīgas civilās aizsardzības plāns apstiprināts 2024. gadā un ir publiski pieejams. Lai gan plānā ietverti arī praktiski padomi iedzīvotājiem, kā sagatavoties un pārvarēt dažādus krīzes scenārijus, **maz ticams, ka plaša sabiedrības daļa ar šo plānu iepazīsies pilnā apmērā un apgūs krīžu pārvarēšanai nepieciešamās zināšanas un prasmes**, jo tā apjoms ir 213 lappuses.

Savukārt specifiski iedzīvotāju evakuācijas plāni Rīgai nav izstrādāti, evakuācija nepieciešamības gadījumā tiktu organizēta pēc atsevišķa lēmuma pieņemšanas. Civilās aizsardzības plānā lasāms ieteikums iedzīvotājiem evakuācijas gadījumā: “Uzmanīgi ieklausies paziņojumā par evakuācijas norisi, iegaumē un pieraksti evakuācijas virzienu, galamērķi un pulcēšanās vietas.” 2025. gada augustā Rīgas civilās aizsardzības interaktīvajā kartē bija norādītas 59 evakuācijas pulcēšanās vietas.

Iedzīvotāju evakuācijas plānošanas jomā ir izceļams Viļņas piemērs. Pilsētas pašvaldība ir izstrādājusi detalizētu pilsētas evakuācijas plānu, kas ietver trīs galvenos apdraudējuma scenārijus un trīs evakuācijas virzienus (tostarp ietverts militāra iebrukuma un kodoldraudu scenārijs). Atbilstoši apdraudējuma scenārijam tiek plānots organizēt pārvietošanu no visiem Viļņas rajoniem. Eva-

kuācija plānota uz valsts ziemeļiem – Šauļu un Panevėžas virzienā.⁶⁶

Ir būtiski, ka civilās aizsardzības, tai skaitā arī evakuācijas plāni tiek regulāri pārskatīti un aktualizēti atbilstoši drošības situācijas izmaiņām. Piemēram, gan 2020. gadā apstiprinātajā Latvijas nacionālā līmeņa civilās aizsardzības plānā, gan 2024. gadā apstiprinātajā Rīgas valstspilsētas sadarbības teritorijas civilās aizsardzības plānā ir ietverts apgalvojums, ka terorisma draudu līmenis Latvijā ir zems. Jāņem vērā, ka dažādu draudu iespējamība, atšķirībā no apstiprinātiem plāniem, nav statiska, un situācijas izmaiņu rezultātā var mainīties arī draudu līmenis, tāpēc šādu apgalvojumu iekļaušana plānos nebūtu ieteicama.

Tāpat nepieciešamību regulāri aktualizēt plānus ilustrē Latvijas nacionālā līmeņa civilās aizsardzības plānā apkopotie divpusējās un daudzpusējās sadarbības līgumi civilās aizsardzības un krīžu reaģēšanas jomā, kurus Latvija noslēgusi ar citām reģiona valstīm laika posmā kopš 2001. gada. **No 10 valstīm, ar kurām noslēgti šādi līgumi, tikai četras ir ES un NATO dalībvalstis.** Nolīgumi ir noslēgti ar tādām valstīm kā Krievija un Baltkrieviju (pēdējais – 2018. gadā), bet ar tādām valstīm kā Somija vai Polija atsevišķi sadarbības nolīgumi nav noslēgti.

Ņemot vērā, ka Baltijas valstu vidū pastāv vienota izpratne par galvenajiem drošības apdraudējumiem, **kā pozitīvs piemērs ir izceļama trīs Baltijas valstu sadarbība civilās aizsardzības jomā dažādos līmeņos.** 2025. gada maijā starp Rīgas, Tallinas un

⁶⁶ Vilnius Municipality. 2025. Evacuation plan. <https://vilnius.lt/savivaldybe/evakuacijos-planas?lang=en>

Viļņas pašvaldībām tika noslēgts saprašanās memorands par sadarbību civilās aizsardzības sistēmu attīstībā, veicinot pieredzes apmaiņu un savstarpēji koordinētu resursu izlietojumu.⁶⁷ Savukārt 2025. gada jūnijā līdzīgs sadarbības līgums tika noslēgts starp trīs Baltijas valstu iekšlietu resoru vadītājiem, kura mērķis ir reģionālas sadarbības

rezultātā atvieglot pārrobežu evakuācijas plānošanu un organizēšanu.⁶⁸

Tomēr **plānu apstiprināšana un sadarbības līgumu noslēgšana ir tikai pirmais solis sagatavotības stiprināšanā**. Vēl būtiskāk ir šos plānus testēt, simulējot krīzes situācijas.

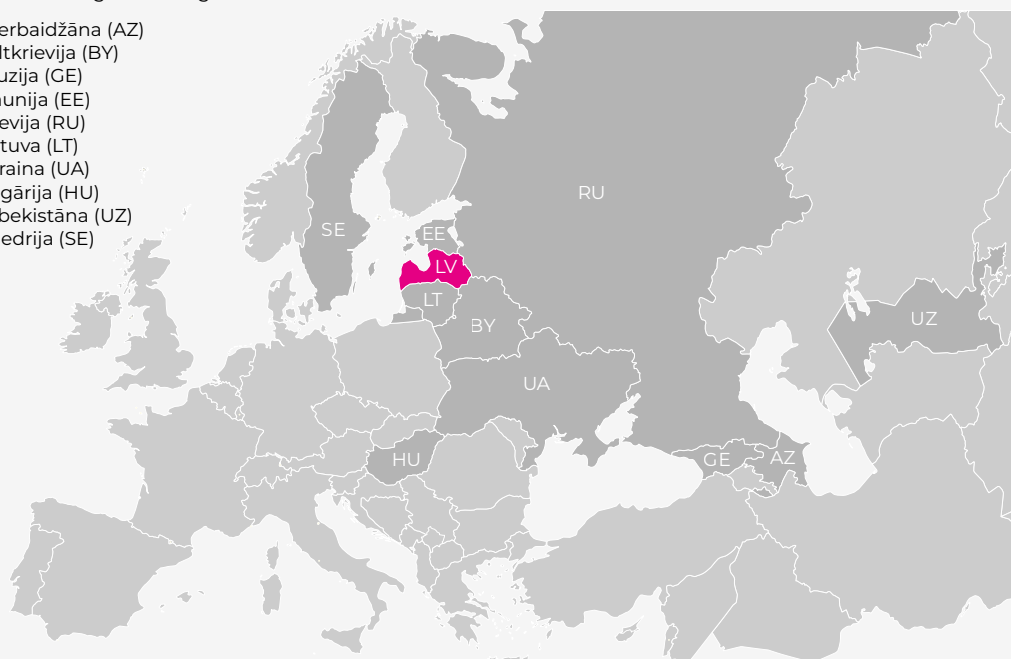
25. attēls

Latvijas noslēgtie divpusējie un daudzpusējie sadarbības nolīgumi par sadarbību katastrofas novēršanas, gatavības un reaģēšanas jomā

Avots: Ministru kabineta 26.08.2020. rīkojums Nr. 476

Sadarbības līgumi noslēgti ar šādām valstīm:

Azerbaidžāna (AZ)
Baltkrievija (BY)
Gruzija (GE)
Igaunija (EE)
Krievija (RU)
Lietuva (LT)
Ukraina (UA)
Ungārija (HU)
Uzbekistāna (UZ)
Zviedrija (SE)

Mācības, apmācības un simulācijas

Simulētas krīzes mācības plaši tiek uzskatītas par veidu kā stiprināt individuālā un organizāciju līmeņa noturību, turklāt īpaši svarīgi ir tās organizēt iespējami pietuvināti realitātei, iekļaujot neparedzētus gadījumus.⁶⁹ Ņemot vērā saspringto drošības situāciju, dažādas krīzes mācības reģionā tiek rīkotas regulāri.

Atbilstoši visaptverošās valsts aizsardzības un totālās aizsardzības principiem gan Somijā, gan trīs Baltijas valstīs krīzes mācības nereti tiek fokusētas ne tikai uz militārās aizsardzības, bet arī civilās noturības un gatavības jautājumiem, ietverot institūciju darbības nepārtrauktības un savstarpējās sadarbības trenēšanu.

⁶⁷ Gnadenteich, U. 2025. Baltic Capitals to Cooperate in Developing Civil Defense. <https://balticsentinel.eu/8252984/baltic-capitals-to-cooperate-in-developing-civil-defense>

⁶⁸ Ministry of Interior of the Republic of Lithuania. 2025. Baltic Interior Ministers Strengthen Cooperation in the Field of Civil Protection. <https://vrm.lrv.lt/en/news/baltic-interior-ministers-strengthen-cooperation-in-the-field-of-civil-protection/>

⁶⁹ Ketelaars, E., Flandin, S., Poizat, C. 2025. From 'normal exercises' to 'resilience training exercises'. A phenomenological study on participants' engagement with unforeseen situations. *Cognition, Technology & Work*, 27. <https://doi.org/10.1007/s10111-025-00801-0>

Arī Latvija aktīvi organizē gan nacionālā, gan municipālā līmeņa mācības, kurās tiek ietverti civilās aizsardzības elementi. Piemēram, ikgadējo visaptverošās valsts aizsardzības mācību Namejs ietvaros ir tikusi izspēlēta civiliedzīvotāju evakuācija – no divām dažādām lokācijām tika evakuēti pa vienam tālsatiksmes autobusam ar iepriekš atlasītiem civiliedzīvotājiem.⁷⁰ Tādējādi secināms, ka **šādas izspēles primārais mērķis ir pārbaudīt valsts un pašvaldības iestāžu spēju sadarboties un pārvarēt krīzes situācijas, nevis iedzīvotāju individuālā līmeņa sagatavotību.**

Tiek īstenotas arī citas civilās aizsardzības mācības, kā RADEX, kurās izspēlēti dabas un tehnoloģisko katastrofu seku likvidēšanas scenāriji, vai civilās aizsardzības komisiju mācības Kristaps dažādās Latvijas pašvaldībās, kurās galda mācību (angļu val. *table-top exercise*) formātā tiek izspēlēti dažādi scenāriji starpinstitūciju sadarbības trenēšanai. Arī šīs mācības primāri tiek fokusētas uz

organizāciju līmeni, salīdzinoši maz uzmanības veltot individuālā līmeņa sagatavotībai.

Individuālā līmeņa gatavības un rīcībspējas stiprināšanas nolūkā Rīgas valstspilsētas pašvaldība organizē civilās aizsardzības informatīvos seminārus, katru reizi pielāgojot semināra saturu attiecīgās apkaimes specifikai. Šādu semināru galvenais izaicinājums ir saistīts ar vienvirziena informācijas nodošanu, ne vienmēr nodrošinot praktiskas apmācības elementus. Tā rezultātā **gan Rīgas iedzīvotāju pašnovērtējums, gan faktiskās zināšanas un prasmes par rīcību krīzē vai ārkārtas situācijā saglabājas nepietiekamā līmenī.**

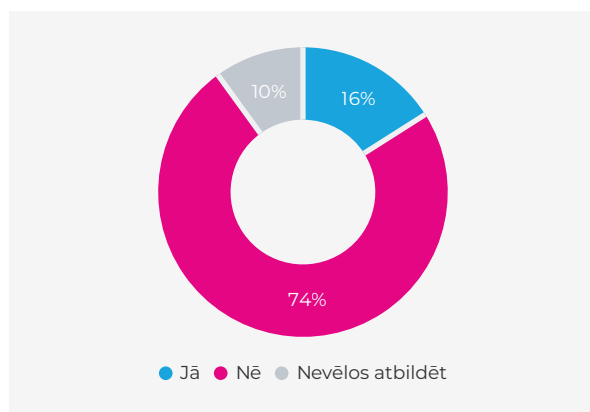
Pretstats tam ir Helsinkī, kur liels uzsvars tiek likts uz individuālā līmeņa sagatavotības trenēšanu, iekļaujot arī specifiskas civilās aizsardzības sistēmai nepieciešamās prasmes, piemēram, patvertņu uzturēšanu.⁷¹

26. attēls

Rīgas iedzīvotāju pašnovērtējums par sagatavotību krīzes situācijām 2025. gadā (%)

Piezīme: Aptaujā izmantotais jautājuma formulējums bija "Vai jūtaties pietiekami sagatavots krīzei vai ārkārtas situācijai?"

Avots: Birka, I., Kļaviņš, D. 2025. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14228217>, Rīgas iedzīvotāju aptauja (n = 1004).

⁷⁰ Zvirbulis, G. 2024. Reportāža: Militārajās mācībās "Namejs" izspēlē iedzīvotāju evakuāciju. <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/20.09.2024-reportaza-militarajas-macibas-namejs-izspele-iedzivotaju-evakuaciju.a569652/>

⁷¹ Helsinki City Rescue Department. 2023. Instructions for the structural sheltering of the population Helsinki 2023 public section. https://pelastustoimi.fi/documents/25266713/168997673/Helsingin+v%C3%A4est%C3%B6n+rakenteellisen+suojaamisen+ohje2023_EN.pdf/

3. SCENĀRIJĀ BALSTĪTA KRĪZES SIMULĀCIJA

Ņemot vērā zemo individuālā līmeņa sagatavotību Rīgā un reģionā kopumā, šī pētījuma ietvaros domnīca LaSER organizēja krīzes simulāciju, lai pārbaudītu pieņēmumu, ka krīzes situācijās cilvēki rīkosies neatkarīgi no formālajām zināšanām, prasmēm vai citiem sagatavotības indikatoriem.

Šī krīzes izspēle ne vien **sniedz datus analīzei** par faktoriem, kas palīdz vai traucē Rīgas iedzīvotājiem pārvarēt krīzes situācijās, bet arī **rosina iedzīvotājus domāt par savām spējām** rīkoties krīzes situācijā un savlaicīgi sagatavoties.

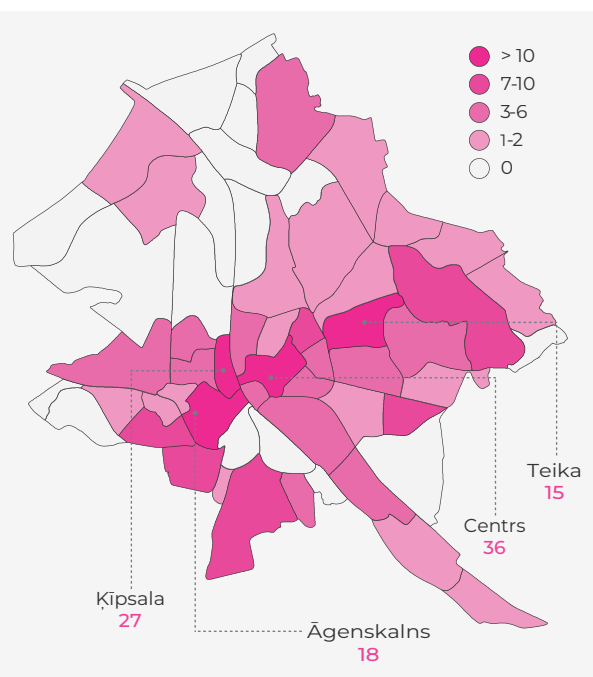
Lai mazinātu risku, ka iepriekš sagatavoti atbilžu varianti ietekmē respondentu sniegtās atbildes (proti, ka respondenti atzīmē "vēlamos" atbilžu variantus), septiņi krīzes simulācijas anketas jautājumi tika formulēti tā, lai respondenti atbildes sagatavotu brīva teksta formā.

27. attēls

Krīzes simulācijas dalībnieku skaits Rīgas apkaimēs

Piezīme: Respondenti varēja norādīt vairākus atbilžu variantus, jo darba un dzīves vietas var būt dažādās Rīgas apkaimēs.

Avots: Domnīca LaSER (n = 185)

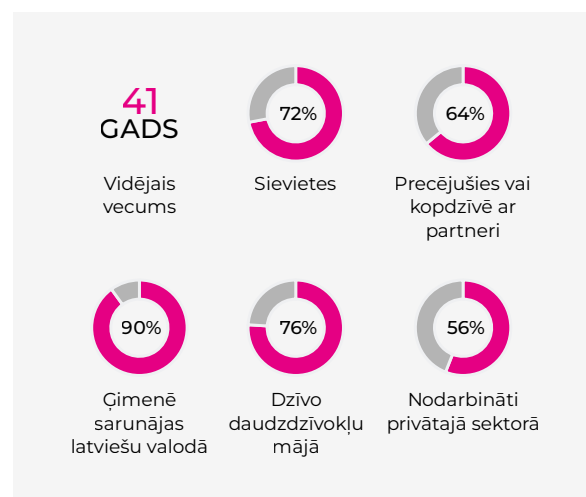
Ņemot vērā, ka pasākuma dalībnieki tika uzrunāti ar Rīgas apkaimju biedrību starpniecību, kā arī izplatot uzsaukumu Rīgas valstspilsētas pašvaldības mājaslapā, ir uzskatāms, ka **simulācijā piedalījās salīdzinoši aktīvākā un informētākā sabiedrības daļa**. Tā kā respondenti netika atlasīti nejauši, šīs simulācijas rezultāti nav uzskatāmi par reprezentatīviem visiem Rīgas iedzīvotājiem.

Scenārija izspēlē piedalījās 185 dalībnieki, no kuriem pilnībā anketu aizpildīja 169. Simulācijas dalībnieki pārstāvēja 41 no 58 Rīgas apkaimēm. Visvairāk krīzes simulācijas dalībnieku bija no Centra, Ķīpsalas, Āgenskalna un Teikas apkaimēm.

28. attēls

Krīzes simulācijas dalībnieku demogrāfiskais raksturojums

Avots: Domnīca LaSER (n = 185)

Aplūkojot respondentu demogrāfiskos datus, ir identificējams vidējā aktīvā rīdzinieka profils – 34 līdz 48 gadus veca sieviete ar augstāko izglītību, kas nodarbināta privātajā sektorā, ir precējusies vai faktiskā kopdzīvē, ģimenē sarunājas latviešu valodā. Plānojot pašvaldības komunikāciju ar iedzīvotājiem par civilās aizsardzības jautājumiem, ir ieteicams ņemt vērā aktīvo un

mazāk aktīvo pilsētas iedzīvotāju demogrāfisko profilu, īstenojot **mērķētas informatīvās kampaņas**. Komunikācijas stratēģijas ar aktīvajiem iedzīvotājiem un neaktīvajiem iedzīvotājiem, visticamāk, atšķirsies.

Īpaša uzmanība būtu jāpievērš komunikācijai ar neaktīvo sabiedrības daļu, uz kuru nav strādājusi līdzšinējā pieeja, vienlaikus atceroties, ka sabiedrības aktīvā daļa ir potenciālie kopienu līderi, kas iesaista neaktīvo sabiedrības daļu vai funkcionē kā ziņneši.

Scenārija apraksts

Krīzes scenārijs tika izstrādāts sadarbībā ar Rīgas valstspilsētas pašvaldības Civilās aizsardzības un operatīvas informācijas pārvaldi. Tajā netika ietverti reāli notikumi vai aplēses par apdraudējumu. Tie bija teorētiski incidenti, kuru mērķis ir rosināt Rīgas iedzīvotājus domāt par savu spēju rīkoties krīzes situācijā, tostarp ietverot praktiskas rīcības elementus, piemēram, tuvākās patvertnes lokācijas atrašanu.

Scenārijs ietvēra notikumus piecu dienu garumā, situācijai pakāpeniski pasliktinoties un ietverot dažādus incidentus, kas liecina par pieaugošu apdraudējumu. Vienlaikus scenārijā tika ietverta virkne neskaidru un pretrunīgu indikāciju par pastāvošo apdrau-

dējumu. Scenārija 4. dienā tiek piedzīvota "X" stunda, kad saspīlējums kulminē plašos sabotāžas un terora aktos. Savukārt 5. dienā, apdraudējumam pakāpeniski samazinoties, situācija normalizējas.

Krīzes simulācija norisinājās attālinātas tiešsaistes anketēšanas formā. Reaģējot uz scenārija incidentiem, izspēles dalībnieki tika lūgti fiksēt nevis vēlamo rīcību, bet visticamāko rīcību, ko konkrētajā brīdī būtu spējīgi veikt. Tāpat dalībnieki tika aicināti norādīt tos apsvērumus, kas palīdz vai traucē reaģēt uz scenārijā aprakstītajiem notikumiem (piemēram, atrašanās darbavietā vai mājās, nepieciešamība parūpēties par ģimenes locekļiem, u.c.).

4. izcēlums

Krīzes simulācijas scenārijs

1. diena plkst. 08.00. Drošības situācija ir pasliktinājusies, un Latvijas robežas tuvumā novērojama pastiprināta militāra aktivitāte. Lai gan publiski izskan informācija, ka tūlītēja militāra apdraudējuma nav, stresa līmenis sabiedrībā paaugstinās. Novērojama aktīvāka austrumu pierobežā dzīvojošo iedzīvotāju

pārcelšanās uz Rīgu, kā arī Rīgas iedzīvotāju pārcelšanās uz citurieni. Lielveikalos darbā neierodas darbinieki, bet veikalu darbība nav traucēta. Arī pašvaldības iestādēs darbā neierodas darbinieki, tomēr pašvaldības darbība nav traucēta.

2. diena plkst. 16.00. Plašsaziņas līdzekļos tiek izplatīta oficiāla informācija, ka sabiedrībai briesmas nedraud, reģionā notiekošais tiek kontrolēts un Latvijas iedzīvotājiem tiešu draudu nav. Novērojams, ka Rīgas iedzīvotāji

pārceļas uz valsts rietumiem vai citām valstīm. Masveida evakuācija netiek novērota. Lielveikalos sāk palielināties pieprasījums pēc ilgstoši glabājamās pārtikas. Iedzīvotāji ir satraukti par situāciju valstī.

2. diena plkst. 20.00. Valstī izplatās baumas par potenciāliem militāriem draudiem tuvāko nedēļu laikā. Pierobežā tiek izsludināta ārkārtas situācija. Daļēji tiek apturētas klātienes mācības izglītības iestādēs. TV un radio turpina informēt iedzīvotājus par valstī notiekošo, dominē informatīvi raidījumi. Turpina

palielināties to austrumu pierobežas iedzīvotāju skaits, kas dodas rietumu virzienā, tostarp uz Rīgu, bet masveida evakuācija nav novērojama. Rīgā sāk parādīties atsevišķas improvizētas apmetnes. Apkaimēs vērojama bēgļu koncentrēšanās.

3. diena plkst. 08.00. Pašvaldība izsludina darbinieku mobilizāciju pamatfunkciju un pamatvajadzību nodrošināšanai 24/7 darba režīmā. Tiek uzsākta daļēja mobilizācija. Valdības pārstāvji TV un radio informē par situāciju valstī. Aptiekas informē par paaugstinātu

pieprasījumu pēc ilgstoši glabājamām pirmās nepieciešamības medicīnas precēm. Novērojami neregulāri mobilo sakaru un interneta darbības traucējumi. Ir grūtības sazināties operatīvos dienestus.

3. diena plkst. 10.00. Pilsētā ir vērojama intensīva operatīvo dienestu pārvietošanās. Visā Rīgā skan trauksmes sirēnas. Tiek saņemta

informācija, ka pilsētā ir izveidojusies ārkārtas situācija un Jums jānododas uz tuvāko patvertni.

3. diena plkst. 18.00. Valdība informē, ka drošības situācija ir saspringta, bet tiek kontrolēta. Šodien notikusī trauksme ir bijusi reakcija uz sabotāžu. Novērojami regulāri elektroenerģijas padeves pārtraukumi. Atsevišķās apkaimēs tiek bojātas laternas (huligānisms), bojājumu skaits pieaug. Rodas problēmas

novērst bojājumus, jo trūkst darbaspēka. Pilsētā turpina parādīties atsevišķas improvizētas apmetnes. Daudzās apkaimēs ir vērojama bēgļu koncentrēšanās. Atsevišķās apkaimēs veidojas konfliktsituācijas. Rīgas pašvaldības policijai ir problēmas apsekot un novērst visas konfliktsituācijas.

4. diena plkst. 04.00. Visā Rīgā atkārtoti skan trauksmes sirēnas. Mobilie sakari nedarbojas, elektrības padeve nav atjaunota. Iedzīvotā-

jiem jānododas uz tuvāko patvertni, līdz ņemot ārkārtas gadījumu (72 stundu) somu.

4. diena plkst. 08.00. Elektrība un mobilie sakari ir daļēji atjaunoti, bet tie darbojas ar pārrāvumiem. Ārkārtas situācija tiek izsludināta pusē valsts teritorijas (Latgale, Vidzeme, daļa Zemgales un Rīga). Radio ar pārtrauku-

miem turpina iedzīvotājus informēt par valstī notiekošo. Daudzās apkaimēs ir vērojama bēgļu koncentrēšanās improvizētās apmetnēs. Atsevišķās apkaimēs turpina veidoties konfliktsituācijas.

4. diena plkst. 09.00. Valdība aicina iedzīvotājus veidot pirmās nepieciešamības preču krājumus, nelielu skaidras naudas rezervi un pār-

liecināties, ka ir sakārtota ārkārtas gadījumu (72 stundu) soma.

4. diena plkst. 10.00. Dažādās apkaimēs iedzīvotāji atrod aizdomīgus objektus. Atbildīgie dienesti spēj apsekot tikai trešdaļu objektu; 25 % gadījumu tiek atrasti improvizēti sprādzienbīstami priekšmeti. Apkaimēs ir elek-

troenerģijas un gāzes padeves pārtraukumi. Atsevišķās apkaimēs tiek bojātas laternas (sabotāža), bojājumu skaits pieaug, rodas problēmas tos novērst, jo trūkst darbaspēka.

4. diena plkst. 16.00. Sprādzienbīstami priekšmeti vienlaikus detonē desmit Rīgas apkaimēs (Bolderāja, Čiekurkalns, Zolitūde, Centrs, Bullī, Dārziņi, Bierīņi, Voleri, Salas, Dreiliņi), izraisot infrastruktūras bojājumus. TV un radio piedzīvo masveidīgus kiberuzbrukumus. Turpinās regulāri mobilo sakaru un elektropadeves traucējumi. Valdībai ir grūtības sasniegt iedzīvotājus. Lielveikalu un aptieku darbinieki patvaļīgi pamet darba vietas un evakuējas. Novērota masveida individuālā evakuācija, bēgļu skaits strauji pieaug. Situācijai paslikti-

noties, pastāv humanitārās krīzes risks. Pilsētā ir vērojama intensīva operatīvo dienestu pārvietošanās. Pilsētā atkārtoti skan trauksmes sirēnas, un iedzīvotājiem jānododas uz tuvāko patvertni. Pēc trauksmes signāla beigām Jūs dodaties atpakaļ uz savām mājām. Atgriežoties secināt, ka sprādziena rezultātā ēka ir bojāta un tajā ir bīstami atrasties. Pamanāt, ka jūsu kaimiņš, kurš nebija guvis patvērumu, ir ievainots. Telefonsakari nedarbojas un ir grūtības sazināties operatīvos dienestus.

4. diena plkst. 20.00. Elektropadeve un mobilie sakari ir atjaunoti. Valdības un pašvaldību pārstāvji izplata paziņojumu, ka Rīgā ir noticis terorakts un vairāki kiberuzbrukumī. Tiek veikti

pasākumi, lai notvertu vainīgos. Tiek izplatīta informācija, kur iedzīvotāji var saņemt pirmās nepieciešamības preces un medicīnisko palīdzību. Atbildīgie dienesti kontrolē situāciju.

5. diena plkst. 12.00. Terorakta organizētāji un īstenotāji ir notverti. Valstī vairs netiek novēroti elektropadeves vai mobilo sakaru traucējumi. Pašvaldības un valdības pārstāvji plašsaziņas

līdzekļos izplata paziņojumu, kurā aicina iedzīvotājus sniegt palīdzību krīzes seku novēršanā. Katra iedzīvotāja iesaiste ir svarīga.

Rezultātu analīze

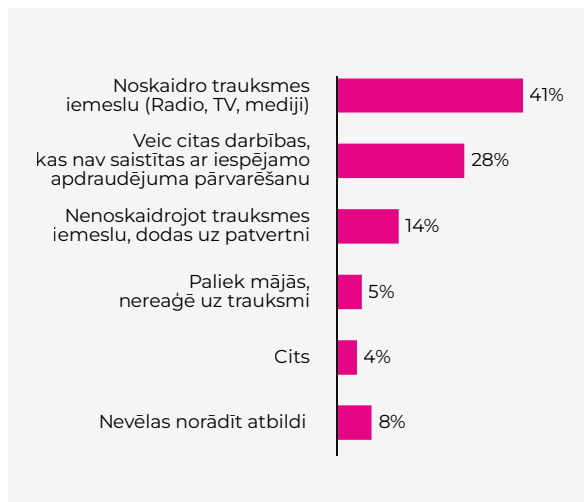
Krīzes simulācijā iegūtie dati atkārtoti apstiprina līdzšinējos novērojumus,⁷² ka **sabiedrības sagatavotības līmenis ir nepietiekams. Būtiski atzīmēt, ka tas attiecināms arī uz salīdzinoši aktīvāko sabiedrības daļu.** Neraugoties uz plašāku iesaisti sabiedriskajos procesos, tostarp jautājumos, kas saistīti ar civilo aizsardzību un sagatavotību krīzēm, simulācijas dalībnieku atbildes vairākos gadījumos neliecina par augstu sagatavotības līmeni.

Piemēram, scenārija 3. dienā, pirmoreiz atskatot trauksmes sirēnām, kad ir pieejama elektropadeve un mobilie sakari nav traucēti, mazāk kā puse respondentu (41 %) vispirms cenšas noskaidrot trauksmes iemeslu, bet 14 %, nenoskaidrojot trauksmes iemeslu, uzreiz dodas uz patvertni. Papildus tam, nekavējoties gatavi rīkoties (piemēram, ieslēgt radio, lai noskaidrotu trauksmes iemeslu) ir 28 % respondentu, savukārt pusei simulācijas dalībnieku būtu nepieciešamas 3-5 minūtes, lai reaģētu pēc trauksmes sirēnu iedarbināšanas.

29. attēls

Krīzes simulācijas dalībnieku rīcība, atskatot trauksmes sirēnai (%)

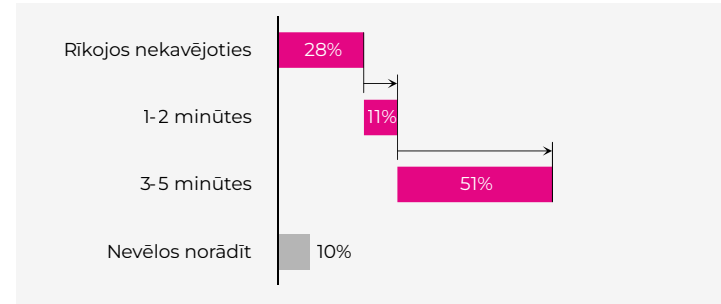
Piezīme: Krīzes simulācijas dalībnieki sniedza savas atbildes brīvā tekstā pēc uzvednes "Pilsētā ir vērojama intensīva operatīvo dienestu pārvietošanās. Visā Rīgā skan trauksmes sirēna. Lūdzu, aprakstiet savu rīcību, reaģējot uz šiem notikumiem."
Avots: Domnīca LaSER (n = 185)

30. attēls

Krīzes simulācijas dalībnieku rīcības laiks pēc trauksmes sirēnas atskanēšanas (%)

Piezīme: Krīzes simulācijas dalībnieki atbildēja uz jautājumu "Cik ilgu laiku prasītu Jūsu plānotā rīcība?"
Avots: Domnīca LaSER (n = 185)

31. attēls

Krīzes simulācijas dalībnieku sagatavotības rādītāji (%)

Piezīme: Krīzes simulācijas dalībnieki atbildēja uz jautājumu "Lūdzu, atzīmējiet, kuras no pirmās nepieciešamības precēm Jums šobrīd ir reāli pieejamas (iespējamās vairākas atbildes)."
Avots: Domnīca LaSER (n = 176)

Respondentu atbildes apstiprina, ka krīzes situācijās, kad iedzīvotāji ir spiesti rīkoties neatkarīgi no sagatavotības līmeņa, novērojami centieni mazināt zināšanu iztrūkumu. Piemēram, pēc tam, kad scenārija ietvaros ir atskanējušas trauksmes sirēnas un iedzīvotāji ir saņēmuši norādījumus nekavējoties doties uz tuvāko patvertni, 31 % respondentu vispirms cenšas internetā noskaidrot tuvākās patvertnes atrašanās vietu.

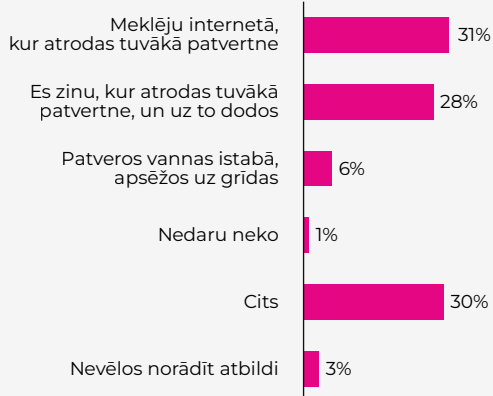
⁷² Birka, I., Kļaviņš, D. 2025. *Op. Cit.*

32. attēls

Krīzes simulācijas dalībnieku rīcība, atskatot trauksmes sirēnai un saņemot norādījumu doties uz patvertni (%)

Piezīme: Krīzes simulācijas dalībnieki atbildēja uz jautājumu "Jūs saņemat informāciju, ka pilsētā ir izveidojusies ārkārtas situācija un Jums jādodas uz tuvāko patvertni. Kāda ir jūsu rīcība?"

Avots: Domnīca LaSER (n = 182)

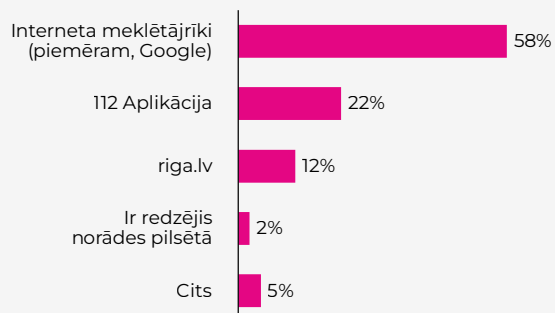

33. attēls

Veidi, kā krīzes simulācijas dalībnieki noskaidro tuvākās patvertnes atrašanās vietu (%)

Krīzes simulācijas dalībnieki atbildēja uz jautājumu "Kādus soļus veicat, lai atrastu informāciju par tuvāko patvertni?" Uz šo jautājumu atbild tikai tie respondenti, kas iepriekšējā jautājumā, atzīmējuši, ka zina, kur atrodas tuvākā patvertne vai ka centīsies noskaidrot tuvākās patvertnes atrašanās vietu.

Avots: Domnīca LaSER (n = 107)

To ir būtiski ņemt vērā, stiprinot informācijas pieejamību iedzīvotājiem. Ja lielākā daļa iedzīvotāju izmanto interneta meklētājrīkus patvertņu vietu atrašanai, ir svarīgi regulāri pārliicināties, ka aktuālā informācija par patvertņu atrašanās vietām tajos ir pieejama un viegli uztverama, jo **daļa iedzīvotāju tuvākās patvertnes atrašanās vietu centīsies noskaidrot vien tad, kad krīze vai ārkārtas situācija jau būs sākusies.**

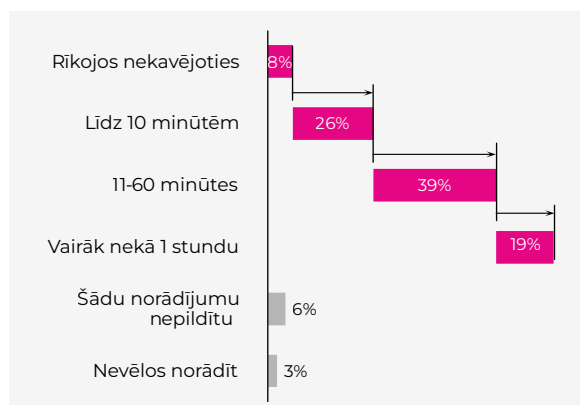
Līdzīga aina novērojama jautājumā par to, cik ilgā laikā respondenti ir gatavi evakuēties, līdz ņemot ārkārtas situāciju (72 stundu) somu. Respondenti norāda, ka krīzes situācijā vispirms centīsies sākot līdz ņemamo somu, bet evakuēsies pēc tam, kā rezultātā 58 % respondentu reaģēšanas laiks, saņemot norādījumu evakuēties un ņemt līdz ārkārtas gadījumu somu, būtu ilgāks par 10 minūtēm. Jāatzīmē, ka Eiropas datu liecina, ka vien 9 % Latvijas iedzīvotāju ir sagatavojuši ārkārtas situāciju somu (skatīt 13. attēlu).

34. attēls

Krīzes simulācijas dalībnieku rīcības laiks, lai izpildītu norādījumu evakuēties, līdz ņemot ārkārtas gadījumu (72 stundu) somu (%)

Piezīme: Krīzes simulācijas dalībnieki atbildēja uz jautājumu "Jūs saņemat informāciju, ka pilsētā ir izveidojusies ārkārtas situācija un jādodas uz tuvāko patvertni, līdz ņemot ārkārtas gadījumu (72 stundu) somu. Cik ilgā laikā Jūs būtu gatavs/-a izpildīt saņemto norādījumu?"

Avots: Domnīca LaSER (n = 178)

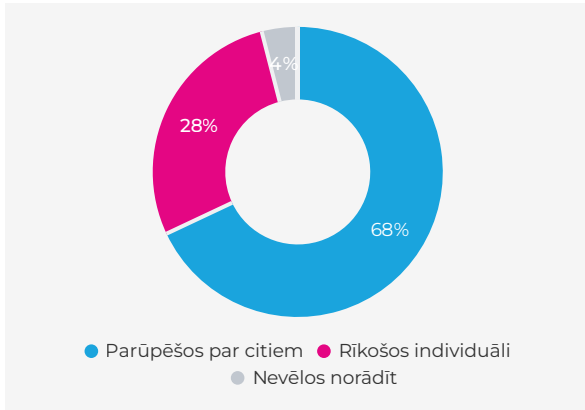
Simulācijā iegūtie dati norāda uz diviem apsvērumiem, kas var būtiski ietekmēt iedzīvotāju paredzamo rīcību krīzes un ārkārtas situācijās. Pirmkārt, nepieciešamību **krīzes situācijā vispirms parūpēties par līdzcilvēkiem** identificē 68 % respondentu. Visbiežāk tie ir ģimenes locekļi (bērni un gados veci ģimenes locekļi), kā arī mājdzīvnieki. Savukārt 57 % respondentu atzīmē, ka to **rīcību krīzes situācijā ietekmētu atrašanās vieta – darbā vai mājās**. Atrašanās darbavietā vis ticamāk paildzinātu reaģēšanas laiku, jo būtu nepieciešams vispirms doties mājās vai uz izglītības iestādi, kur tajā brīdī atrodas bērni. Tāpat respondenti uzsver, ka ārkārtas situāciju soma atrodas nevis darbavietā, bet mājās, tāpēc reakcijas laiks, atrodoties darbavietā, būtu ilgāks.

35. attēls

Nepieciešamība krīzes situācijā parūpēties par līdzcilvēkiem (%)

Piezīme: Krīzes simulācijas dalībnieki atbildēja uz jautājumu "Jūs saņemat informāciju, ka pilsētā ir izveidojusies ārkārtas situācija un Jums jādomā par tuvāko patvertni. Vai rīkosieties individuāli vai vispirms parūpēsieties par citiem?"

Avots: Domnīca LaSER (n = 184)

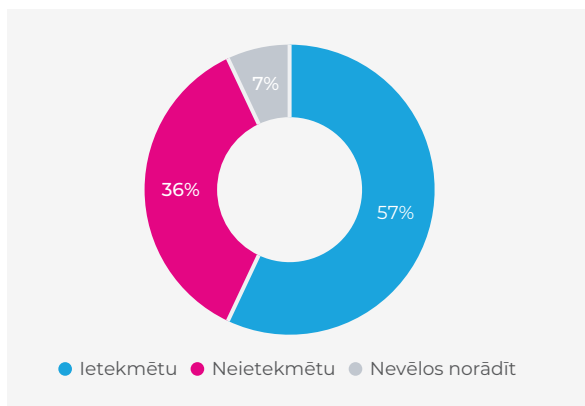

36. attēls

Atrašanās vietas ietekme uz rīcību krīzes situācijā (%)

Piezīme: Krīzes simulācijas dalībnieki atbildēja uz jautājumu "Jūs saņemat informāciju, ka pilsētā ir izveidojusies ārkārtas situācija un Jums jādomā par tuvāko patvertni. Vai Jūsu rīcību ietekmētu atrašanās vieta mājās vai darbavietā?"

Avots: Domnīca LaSER (n = 182)

Simulācijā iegūtie dati liecina, ka **trauksmes līmenis sabiedrībā negatīvi ietekmē spēju pieņemt izsvērtus lēmumus**. To paspīgtina sabiedrības zema uzticības līmenis valdībai (skatīt 12. attēlu). Krīzes scenārijā tika ietverti incidenti, kas šķietami rada iespāidu par paaugstinātu militāro apdraudējumu, veicina apjukumu un satraukuma līmeni sabiedrībā. Saskaņā ar scenāriju sabiedrībā ir izplatījušās baumas par militāru uzbrukumu Baltijas valstīm tuvākajās

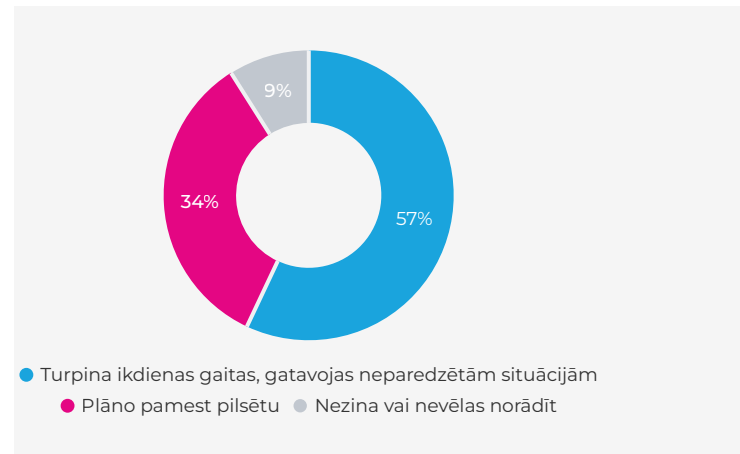
nedēļās, tomēr valdība vairākkārt norādījusi, ka tūlītēja militāra apdraudējuma nav.

Neraugoties uz to, ka saskaņā ar scenāriju tūlītēja militāra apdraudējuma nav, jau pēc pirmajām indikācijām par iespējamu krīzes situācijas tuvošanos scenārija 3. dienā 34 % respondentu apsvēra iespēju pamest pilsētu vai jau bija devušies prom. Šajā rādītājā ieskaitīti gan tie respondenti, kas dotos prom no Rīgas uz citu vietu Latvijā (pārsvarā – Kurzemi), gan šķērsotu valsts robežu, bet nav ieskaitīti tie respondenti, kas norāda, ka parūpētos par to, lai ģimenes locekļi nonāk drošā vietā ārpus pilsētas, bet pašī paliktu pilsētā un turpinātu pildīt savus pienākumus.

37. attēls

Krīzes simulācijas dalībnieku plānotā rīcība pēc pirmajām indikācijām par paaugstinātu apdraudējumu (%)

Avots: Domnīca LaSER (n = 185)

Simulācijas scenārijā ietvertā neskaidrība par situācijas attīstību un apdraudējuma nopietnību sakrīt ar pastāvošajām reģionālās drošības tendencēm – Krievija arvien biežāk izmanto slēptus ietekmes līdzekļus jeb hibrīdaktivitātes pelēkajā zonā, un to identificēšana nereti ir apgrūtināta.

Tas nozīmē, ka ir **svarīgi sagatavoties nevis statiskam apdraudējuma veidam, bet apgūt principus, kā dinamiski pielāgoties aktuālajiem drošības izaicinājumiem**. Ir nepieciešams stiprināt gan individuālo sagatavotību (zināšanas un prasmes, kā rīkoties krīzes situācijās), gan noturību, piemēram, pret dezinformāciju.

Visbeidzot, krīzes simulācijas laikā iegūtie dati liecina par to, ka, **paaugstinoties apdraudējuma līmenim, pieaug kopi-**

enas loma dažādu neparedzētu situāciju pārvarēšanā. Līdzšinējie pētījumi liecina par zemu uzticēšanos kopienu līmenī, tostarp, kaimiņu starpā. (skatīt 22. attēlu) Tas apgrūtina efektīvu sagatavošanos krīzēm, piemēram, daudzīvokļu mājas īpašnieku vidū ir sarežģīti vienoties par pagrabu pielāgošanu patvertnes prasībām.

Savukārt krīzes simulācijas scenārijā, kad paaugstinās draudu līmenis un iedzīvotājiem kļūst grūtāk pārvarēt apdraudējumu saviem spēkiem, tie arvien vairāk cer paļauties uz kaimiņiem. Piemēram, scenārija incidentā, kad skan trauksmes sirēna, bet ir elektrības traucējumu dēļ ir problēmas noskaidrot trauksmes iemeslus, 6 % kā pirmo risinājumu norāda palīdzības lūgšanu līdzcīvēkiem, tostarp, kaimiņiem.

Lai pilnveidotu individuālā un kopienas līmeņa rīcībspēju, ir nepieciešams trenēties. Šādu krīzes simulāciju izspēles ir svarīgi uzlūkot kā iespēju apzināties riskus un savlaicīgi tos mazināt. No visiem riskiem izvairīties

nav iespējams, bet trūkumu apzināšana ir pirmais solis to risināšanā. Šī iemesla dēļ krīzes simulācijas ir nepieciešams rīkot regulāri.

Īpaši svarīgi ir krīzes scenāriju pietuvināt realitātei un iekļaut izspēlē pēc iespējas vairāk praktisku darbību, piemēram, reālu evakuāciju un došanos uz tuvāko patvertni. Lai simulācijas būtu efektīvas, tajās nepieciešams iekļaut arī nestandarta jeb neparedzētus gadījumus, kas palīdz izvairīties no pārlietas fokusēšanās uz iepriekš paredzamām darbībām.⁷³

Iespējamais risinājums ir krīžu simulāciju regulāra organizēšana, tostarp, scenārija saturiska papildināšana ar citiem apdraudējuma veidiem, piemēram dabas vai tehnoloģiskajām katastrofām, saglabājot izspēles fokusu uz individuālā līmeņa sagatavotību un spēju rīkoties. Tāpat regulāra krīžu scenāriju izspēle sniegtu iespēju novērtēt un analizēt iedzīvotāju gatavības līmeņa izmaiņu tendences.

⁷³ Ketelaars, et. al. 2025. Op. cit.

4. REKOMENDĀCIJAS

Civilās aizsardzības mācības ar iedzīvotāju iesaisti

Dati par Rīgas iedzīvotāju īstenotajiem sagatavošanās pasākumiem liecina par sabiedrībā plaši izplatītu pasivitāti un zemu individuālās sagatavotības līmeni, tomēr tie nedod iespēju mērīt reālo sabiedrības gatavību krīzēm. Lai veicinātu mērījumu ticamību, būtu nepieciešams organizēt realitātei iespējami pietuvinātas civilās aizsardzības mācības ar praktisku iedzīvotāju kā galvenās mācību auditorijas iesaisti.

Lai gan Valsts kontrole jau 2022. gadā ir rosinājusi īstenot regulāras un visaptverošas civilās aizsardzības mācības nacionālā, reģionālā un vietējā mērogā,⁷⁴ šis ieteikums primāri tiek fokusēts uz atbildīgo institūciju trenēšanu, kā arī sadarbību ar uzņēmumiem vai nevalstiskajām organizācijām. Domnīcas LaSER organizētā krīzes simulācija ilustrē nepieciešamību trenēt arī iedzīvotāju individuālo reaģēšanas spēju plašāku civilās aizsardzības scenāriju ietvaros.

Šī iemesla dēļ visaptverošās valsts aizsardzības mācību kopumu Latvijā ieteicams papildināt ar plaša mēroga civilās aizsardzības mācībām, kuru centrālā mācību auditorija ir iedzīvotāji, bet galvenais mācību mērķis – individuālā līmeņa gatavības un noturības praktiska trenēšana.

Šādām mācībām būtu divējādi ieguvumi – gan iedzīvotāju individuālās gatavības stiprināšana, gan datu iegūšana par pastāvošajiem trūkumiem, kas ļautu sagatavot pierādījumus balstītus civilās aizsardzības sistēmas uzlabojumus. Turklāt, ja šādas

mācības tiktu organizētas regulāri, piemēram, reizi gadā, tie ļautu identificēt iedzīvotāju gatavības attīstības tendences.

Lai nodrošinātu visaptverošu pieeju, šādas civilās aizsardzības mācībās, būtu vēlams integrēt jau pastāvošajās nacionālā līmeņa mācībās, piemēram, *Namejs 2026*. Tas sniegtu iespēju viena mācību scenārija ietvaros testēt ne tikai militārās procedūras un valsts un pašvaldības iestāžu spējas pārvarēt krīzes, bet arī iesaistīt iedzīvotājus un kopienas, vienlaikus sniedzot tiem iespēju papildināt savas zināšanas un prasmes, kas nepieciešamas krīzes situāciju pārvarēšanai.

Domnīcas LaSER organizētās krīzes simulācija uzskatāma par šādu civilās aizsardzības mācību pilotprojektu. Tā kā simulācija norisinājās attālināti, tā nesniedza iespēju mērīt vairākus būtiskus aspektus, piemēram, iedzīvotāju spējas dabā atrast tuvākās patvertnes atrašanās vietu, tāpēc krīzes simulācijas turpmāk ieteicams īstenot praktiski un pēc iespējas pietuvināt realitātei.

Tomēr, neraugoties uz to, ka simulācija tika organizēta attālināti, tās laikā dalībnieki ir secinājuši, ka savu individuālo sagatavotību nepieciešams stiprināt. Respondenti atbildēs norāda, ka nepieciešams iegādāties ar baterijām darbināmus radio, sakārtot ārkārtas situāciju somu un ar radīniekiem pārrunāt rīcības algoritmus situācijās, kad nav pieejami sakari. Tāpat krīzes simulācijas ietvaros respondenti praktiski noskaidroja tuvākās patvertnes atrašanās vietu.

⁷⁴ Valsts kontrole. 2022. Valsts civilās aizsardzības sistēmas plānošana un gatavība. <https://lrvk.gov.lv/v/getrevisionfile/29552-BEBOL79wVBRtI5z947s2p5IODAW3jqJh.pdf>

Rīgas metropoles areāla civilā aizsardzība

Rīgas metropoles areāls ir lielākā augošā urbānā teritorija Baltijas valstu reģionā,⁷⁵ taču pašreizējais pārvaldības modelis nerada priekšnosacījumus efektīvai sadarbībai starp Rīgu un tuvākajām pašvaldībām, un tas vājina pārvaldības efektivitāti un metropoles konkurētspēju.

Lai gan 2025. gadā apstiprinātais civilās aizsardzības plāns aptver Rīgas valstspilsētas sadarbības teritoriju, tādu civilās aizsardzības pasākumu īstenošana kā patvertņu ierīkošana tiek plānota fragmentēti. Centralizēta civilās aizsardzības pārvaldība visā Rīgas metropoles areālā ir svarīga, jo daļa Rīgā strādājošo dzīvo tuvējās pašvaldībās. Turklāt domnīcas LaSER organizētā krīzes simulācija atklāj, ka viens no diviem galvenajiem iemesliem, kas ietekmē iedzīvotāju reakcijas ātrumu ārkārtas situācijās, ir atrašanās vieta – mājās vai darbā.

Tas ilustrē arī nepieciešamību veicināt publiskā un privātā sektora partnerību. Īpaši nozīmīga loma civilās aizsardzības sistēmas pilnveidē ir darbavietām un izglītības iestādēm – vietām, kur iedzīvotāji pārsvarā pavada lielāko dienas daļu. Gatavība krīzes situācijām pieprasa spēju rīkoties arī, atrodoties savā darbavietā.

Tā kā Rīgas metropoles areāla centralizēta pārvaldība ir daļa no plašākām reformām, civilās aizsardzības sistēmas attīstība jāplāno Rīgas un blakus esošo pašvaldību koordinācijas rezultātā. Sagaidāmie ieguvumi saistīti ne tikai ar efektīvāku civilās aizsardzības pārvaldību un sabiedrības drošības un noturības veicināšanu, bet sniegtu pienesumu arī Rīgas metropoles areāla konkurētspējas veicināšanā.

Mērķētas informatīvās kampaņas

Lai gan jau šobrīd Latvijā tiek īstenota virkne informatīvo pasākumu ar mērķi rosināt iedzīvotājus sagatavoties neparedzētām situācijām, iedzīvotāji sagaida vēl aktīvāku publiskā sektora komunikāciju un skaidrāku vīziju par to, kāda ir indivīda loma ārkārtas situāciju un krīžu pārvarēšanā (skatīt 14. attēlu). Uz to norāda arī krīzes simulācijas dati – 94 % respondentu nav informēti par iespējām saņemt pašvaldības atbalstu ārkārtas situācijās, ja nav iespējams atgriezties savā mājvietā.

Viens no iemesliem, kādēļ līdzšinējā komunikācija ne vienmēr sasniedz savu mērķi, ir tās izkaisītā pārvaldība. Piemēram, Aizsardzības ministrija publicējusi bukletu par rīcību ārkārtas situāciju pirmajās 72 stundās un kara gadījumā, arī Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta mājaslapā ir atrodama sadaļa “Biežāk uzdotie jautājumi par rīcību ārkārtas gadījumos un civilo aizsardzību”, kurā ietverti praktiski padomi, kā stiprināt rīcības spēju neparedzētos gadījumos. Visbeidzot, arī Rīgas valstspilsētas pašvaldība aktīvi informē sabiedrību, piemēram, orga-

nizējot civilās aizsardzības informatīvos seminārus.

Lai efektīvāk veicinātu iedzīvotāju informētību un individuālo sagatavotību, līdzšinējo universālo informatīvo kampaņu vietā, kur informatīvās kampaņas tiek mērķētas visai sabiedrībai kopumā, ir ieteicams organizēt mērķētas civilās aizsardzības informatīvās kampaņas, apvienojot divas savstarpēji papildinošas pieejas. No vienas puses – daļa iedzīvotāju nejūt apdraudējumu un nepieciešamību gatavoties krīzēm, tāpēc individuālā līmeņa sagatavotības līmenis ir zems. Komunicējot ar šo sabiedrības daļu, primāri ir jāskaidro riski, kas saistīti ar vāju sagatavotības līmeni. Svarīgi ir balstīt kampaņu uz praktisko pieredzi, tostarp mācībām, kuras guvuši Ukrainas iedzīvotāji, aizstāvēties pret Krievijas iebrukumu.

No otras puses – cita sabiedrības daļa jau šobrīd saasināti uztver drošības situāciju reģionā, tostarp Krievijas agresīvās aktivitātes pret Eiropas valstīm, tāpēc ir psiho-

⁷⁵ Celmiņš, V., Spuriņš, U. (Red.) 2024. *Op. Cit.*

loģiski grūti veikt praktiskus pasākumus individuālā sagatavotības līmeņa palielināšanai. Komunikācijā ar šo iedzīvotāju grupu ir svarīgi uzsvērt, ka zināšanas un prasmes, kā rīkoties krīzes situācijā, nepalielina iespējamību, ka krīze notiks, turklāt krīzes var būt dažādas – ne tikai militārs konflikts, bet arī dabas un tehnogēnās katastrofas. Tāpat jāņem vērā citu reģiona valstu pieredze šādu informatīvo kampaņu rīkošanā – piemēram, 2024. gadā pēc NATO amatpersonu paziņojumiem par nepieciešamību sagatavoties visa veida, tostarp, militāriem, apdraudējumiem, Zviedrijā būtiski palielinājās satraukuma līmenis, it īpaši bērnu vidū.⁷⁶

Tāpat mērķēto informatīvo kampaņu plānošanā ieteicams ņemt vērā atšķirīgās draudu uztveres dzimumu griezumā.⁷⁷

Visbeidzot, komunikācijā ar iedzīvotājiem ieteicams aktīvāk iesaistīt jau pastāvošos tīklus – apkaimju biedrības, kolektīvus un sabiedriskā labuma organizācijas, kas spēj sasniegt plašākas iedzīvotāju daļas un izprot indivīda vajadzības. Šādu organizāciju iesaiste civilās aizsardzības sistēmā var ne tikai palīdzēt iedzīvotājiem sagatavoties krīzēm, bet ir uzskatāmas arī par neformālās noturības stūrakmeni, jo krīzes situācijās kopienu loma ievērojami pieaug.

⁷⁶ Adamson, E., Moyer, J. 2024. In from the Cold: Rebuilding Sweden's Civil Defense for the NATO Era. <https://warontherocks.com/2024/04/in-from-the-cold-rebuilding-swedens-civil-defense-for-the-nato-era/>

⁷⁷ Birka, I. n.d. *Op. Cit.*

Autori

Roberts Kits

Domnīcas LaSER pētnieks, kas specializējas aizsardzības un drošības jautājumos. Studējis Latvijas Universitātē, kur ieguvis maģistra grādu diplomātijā un bakalaura grādu politikas zinātnē. Izglītību papildinājis Lionas Politikas zinātnes institūtā (*Sciences Po Lyon*), ASV Jūras kara flotes akadēmijā (*Naval Postgraduate School*) un Baltijas Aizsardzības koledžā. Pētniecības intereses ietver tādas tēmas kā mūsdienu karadarbības attīstība un sabiedrības noturība, aizsardzības tehnoloģijas un inovācijas, kā arī Eiropas aizsardzības tehnoloģiskās un industriālās bāzes attīstība.

Artis Vilks

Domnīcas LaSER pētnieciskais asistents. Beidzis Rīgas Valsts 1. ģimnāziju, saņemot Ministru prezidentes atzinību par izciliem un teicamiem mācību sasniegumiem. Ieguvis pirmās vietas Latvijas Valsts ģeogrāfijas un ekonomikas olimpiādēs, kā arī zelta medaļu Starptautiskajā Ģeogrāfijas olimpiādē (*IGeo*) 2024. gadā. Pašlaik studē Rīgas Ekonomikas augstskolas (*SSE Rīga*) 2. kursā, saņēmis stipendiju par sasniegumiem mācībās un ārpus tām.

Latvijas Stratēģijas un Ekonomikas Risinājumu Institūts

Latvijas Stratēģijas un ekonomikas risinājumu institūta (domnīca LaSER) mērķis ir izstrādāt un piedāvāt Latvijas politikas īstenotājiem jaunas, inovatīvas un pierādījumos balstītas politiskās idejas.

